

حوکم و ئادابه کانی

جهڻ

له (٦٠) پرسیار و وهلامدا

د. عبداللطیف أحمد مصطفی

دکتورا له زمانی عربی و بیروباوهری ئیسلامی

مالپهری به ههشت و وهلامه کان

ba8.org

walamakan.com

هه میسه له گه لمان بن بو به رهه می نوئ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

* پيشه کی :

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَبَبَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضِلِّهِ فَلَا هَادِيَ لَهُ .

وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران].

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ

وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ [النساء] .

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ (٧٠) يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ

فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [الأحزاب] .

أَمَّا بَعِيدُ : فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ وَكُلُّ بَدْعٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

برا و خوشکی موسلمان : بؤئهوی له حوکم و ئادابه کانی جهژن شاره زابیت و جهژنه کهشت به گویره ی سوننه تی پیغه مبهری خوا بیّت صلی الله علیه وسلم ئەوا ئەم نامیلکهیه به وردی بخوینه وه چونکه له (٦٠) پرسیار و وه لامدا حوکم و ئادابه کانی جهژن پروونکراوه ته وه و زورترین زانیاریت پی ده به خشی .

تیبینی : پرسیاره کان به لایه ن بهرپرز : (مامؤستا صلاح الدین عبدالکریم) ئاراسته ی بهرپرز : (دکتور عبداللطیف أحمد) کراوه ، خوی گه وره پاداشتی خیریان بداته وه .

پ ١ / چەژن (عید) بە مانای چی دیت؟

و / (عید) لە زمانی عەرەبیدا لە (عاد یعود) هاتوو (عاد) و اتا گەڕایەو (یعود) دەگەرێتەو (عید) ئەوێه کە هەموو سالیك دەگەرێتەو دووبارە دەبێتەو، وە خەلکی تییدا کۆدەبێتەو بە خوشی و شادیەو بۆ خەلکی دیتەو، کەواتە لە زمانی عەرەبیدا بەمانای ئەو شتێه کە دووبارە دەبێتەو دەگەرێتەو جارێکی تر دیتەو، وە چەژنیش ئەوێه کە سالتانە دووبار دەبێتەو موسولمانان تییدا کەیف خوش و دل خوش دەبنەو .

پ ٢ / حیکمەت لە دانانی ئەو دوو چەژنە چەژنی رەمەزان و چەژنی قوربان لەم کاتانەدا چییە؟ وە بۆ چی ئەم کاتانەدا ئەم دوو چەژنە دانراون؟

و / بێگومان هەموو نەتەوێهێک رۆژێک یان چەند رۆژێکیان هەیه کە تییدا بە چەژنی خۆیان داناو وە دلی خۆیان تییدا خوشدەکەن بە بۆنەیهکی نەتەوێهیی بێت یا نیشتمانی بێت یا بەهۆی سەرکردەیهکەو بێت یا بەهۆی هەر شتێکەو بێت، تەماشای دەکەین لەناو خەلکی جیهاندا چەند هۆکارو چەند مونسەبەو بۆنەیهک هەیه بەبۆنەیی ئەوانەو خەلکی کردوونی بە چەژن، بەلام لە ئیسلامدا وەکو فەرموودەیی ئەنەس (رەزای خوی پەروردگاری لی بێت) کە دەفەرموویت: (قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ) پیغمبەری خوا ﷺ کە هاتە مەدینە (وَلَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ يُؤْمَانُ يَلْعَبُونَ فِيهَا) ^(١) ئەهلی مەدینە دوو رۆژیان هەبوو کردبوویان بە جەژنو یاری و گالتەیی خۆیانیان تییدا دەکردو کەیف خوشی خۆیانیان تییدا دەردەبری، پیغمبەری خوا ﷺ فەرمووی: (أَبْدَلَكُمْ اللَّهُ بِهِمَا خَيْرًا مِنْهُمَا) خوی گەورە ئەم دوو رۆژەیی بۆ گۆرپنەو بە خیرترو باشتر لەم دوو رۆژە (يَوْمَ النَّحْرِ يَوْمَ الْفِطْرِ) کە رۆژی چەژنی قوربان و رۆژی چەژنی رەمەزانە، ئەهلی مەدینە ئەو دوو رۆژەیی کە خۆتان کردووتانە بە چەژن خوی گەورە بۆی گۆرپن بە دوو رۆژ کە خوی بۆی هەلبژاردن و پێی بە جەژنتان کە ئەو دوو رۆژە بەراستی رۆژی ئەوێه کە مروفی موسولمان تییدا دلی خوی خوش بکات و بە جەژنی بزانی، بۆچی؟ چونکە پیغمبەری خوا ﷺ فەرمووی: (خیرا منهما) خوی گەورە بۆی گۆرپن بە خیرتر، خیرترە کە لەو دایە کەوا تەماشای دەکەین ئەم جەژنە بەدوای دوو روکنی گەورەیی

(١) أخرجه أحمد في المسند رقم (١٣١٦٤)، وصححه الألباني في صحيح الجامع ٤٣٨١.

ئیسلامهتی دا دین، جهژنی رهمهزان بهدوای روکنی سییه مدا دیت ئه ویش روکنی رۆزوو گرتنه، وه جهژنی قوربانیش بهدوای روکنی جه جدا دیت، ههریه کیك لهم دوو جهژنه بهدوای ئهم دوو روکنه دا دین، یه کیك لهم دوو روکنه کۆمهلیك عیادهتی تریشی له گهله موسولمان له مانگی رهمهزاندا خهریکی رۆزوو گرتن و شهو نوێژ کردن و دوعا کردن و خیر و خیرات کردن و قورئان خویندن، پاشان لهدوای ئهم ههموو عیادهتهو گهرانه وهیه بۆ لای خوا رۆژیک ههیه که دلی خوئی تیدا خوشکاو خوشحالی خوئی تیدا دهربرئی که ئومیدی و ره جای وایه خوای پهروهردگار له گوناھی خوشبووه وه ئه جری بهنسیب کردوووه پلهی بهرز کردوتهوه یه کیك بووه إِنَّ شَاءَ اللَّهُ لهوانه ی که خوای گهوره رزگاری کردوون له شهوانی رهمهزاندا له ناگر، کهواته حهقی خویهتی دلی خوئی خوش بکات و جهژنی بیّت که له ناگری جهههنهم رزگاری بکات و بهختهوه ری بهردهوام و قیامهتی بهنسیب بکات، بهههمان شیوهش حاجی کاتیک که دهچیته حهجهوه وه رۆژی عهرهفه له عهرهفات رادهوستیّت که (الحج عرفة) حهجیش ئهوهیه بهتاییهتی گهورهترین روکنی حهج عهرهفهیه دوای ئهوه جهژنی قوربان دیت که خوای گهوره له حاجیهکان خوش دهبی حهقی خویهتی مروّفی موسولمان جهژنی بۆ بکات، چونکه ئهوه عیادهته مهزن و گهورهیهی بهنسیب بووه خوای گهوره تیدا له بهندهکانی خوئی خوشبووه کهواته دهتوانین بلیین چۆن خوای گهوره دهفهرموویت: ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ﴾ [یونس: ۵۸].

موسولمان به گهورهیی و رهحهتی خوا دلی خوش دهبی، جهژنی موسولمان ئهوه نییه تهنها جلی جوان له بهر بکات بهلکو جهژنی موسولمان ئهوهیه که دلی بهوه خوشیی که خوا لیی رازی بووه خوا لیی خوشبووه عیادهتیکی به جی گه یاندوووه له خوای خوئی نزیک بۆتهوه و تهوبه ی کردوووه ئهوه مانای جهژنی راستهقینهیه، بهلام ئهوه جهژنانهی تر که دهبینن جهژنه به بۆنه ی شتیکهوه له راستیدا مروّفی پیی ناخوشیی زۆر زۆر باشتره لهوهی که پیی خوشیی، ناخوشحالی توشیی چاکتره لهوهی که خوشحالی تووش بی، یا بهبۆنه ی شتیکی کهم نرخه یان شتیکی چهند کهسانیکه هیچ په یوهندی بهمه صیری مروّفهوه نییه بهههشتی بهنسیب بی یا رزگاری بیّت له جهههنهم بۆیه جهژنی ئیسلامهتی ئهم دوانهیه که خوا بۆی داناوین وه خیرترینش له ههموو ئهوه جهژنانهی که خه لکی بۆ خویانیان دادهنن .

پ ۳ / کهواته جیاوازی نیوان جهژنی موسولمانان و کافران ئهوهیه که جهژنی موسولمانان دانانه که ی له لایهن خوی پهروهردگارهوهیه وه له پاش ئه نجامدانی عیبادهتو په رستشه بو خوی گهوره به پیچهوانه ی جهژنی کافرانه وه؟

و/ وه ماناشی تیدایه مانایه کی زور گهوره ی تیدا که خوالیت خوش بوو خوا ره چی پی کردی له خوا نریک برویته وه به لام جهژنی نهوان بریتیه له چی؟ وه کو خوی گهوره دهفرموویت: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ﴾ محمد: ۱۲.

بهس راده بویرن و تیکه لی ژنو پیاو و خوشحالی خویان به فاحیشه دهرده برن و واده زانن ئه وه جهژنه که ئه وهش حقی خویه تی بگرین نه ک دلیان به وه خوش بی چونکه ئه وه له خوا نریکیان ناکاته وه له دوزه خ نریکیان ده کاته وه .

پ ۴ / موسولمانانیش به شاریان نه که نه؟

و/ نابی موسولمانان به شدار ی جهژنی نهوان بکه ن خوی گهوره دهفرموویت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ﴾ الفرقان: ۷۲.

غیری ئه وه دوو جهژنه ی خوا دایناوه دروست نییه موسولمان هیچ شتیکی تر به جهژن دابنیت

پ ۵ / جگه لهم دوو جهژنه نایا موسولمانان جهژنیکی تریان ههیه؟

و/ رۆژانی ههینی که جهژنی ههفتانهیه ههینیش بریتیه له جهژنی موسولمانان ههینیش جهژنیکی تره موسولمان تیدا دل خوش ده بی و خوی ده شوات و خوی دهرازیته وه و ده چینه مالی خوی پهروهردگارو کۆبونه وه کی تره که موسولمانان له ههینیدا کۆدنه وه دیسان .

پ ۶ / کهواته ئه وه جهژنانه ی که له شه رعدا بو موسولمانان دیاری کراوه ته نها لهم سی جهژنهیه؟

و/ به لی بیگومان.

پ ۷ / ئه ی ئه و جهژنانه ی تر که وای خه لکی به جهژن داده نریت وهکو یادی له دایک بوونی پیغه مبه ر ﷺ وهکو کوچ کردنی پیغه مبه ر ﷺ بو مه دینه ، وهکو ئیسرا و میعراج ، وهکو نیوه ی شهعبان که شهوی بهراتی پی نه لین ، وه چهنده ها جهژنی تر که له ناو موسولماناندا باوه ئایه نه مانه هیج به لگه یه کی له سه ره له قورئان یا له فهرمووده ی پیغه مبه ر ﷺ که له شهرعدا به جهژن دانرابیت؟ یاخود خه لک خو یان دایانناوه؟

و/ بیگومان پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: (لَتَّبَعَنَّ سَنَنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ) ^(۱) ئیوه شوین رپچکه و رپیازی ئومه تانی پیش خو تان ده که ون له یه هودو نصارا له فارس و له روم وه بست به بست و گهز به گهز شوینیان ده که ون نه گهر بچنه شوینیکی زور سهخت و دژواریشه وه که هیج سودی تیدا نه بیت ئیوه شوینیان ده که ون و لاسای نه وان ده که نه وه له هه موو شتی کدا ، پیغه مبه ری خوا ﷺ که ئهم دینه ی بو ئیمه هینا له لایه ن خوی پهروه ردگار وه پی نهوتین ئاههنگ بگپن به بونه ی شهوی ئیسرا و میعراج ، ئاههنگ بگپن به بونه ی له دایک بوونی من ، ئاههنگ بگپن به بونه ی ۱۵ ی شهعبان ، به بونه ی هيجره تکر دنی من له مه ککه وه بو مه دینه ، نه خیر پیغه مبه ر ﷺ هه رگیز نه و جو ره شتانه ی بو دانه ناوین ، به لکو زیاتر فاطمیه کان دایان هینا که له راستیشدا فاطمیش نه بوون و نیسه به تی خو یان دایه پال فاطیمه ی زه هرا ، به لکو عوبه ی دی بوون ابو عوبه ی دی قه دداح که قه ومیکی ئیسماعیلی قهرانتی باتنی بوون ئه هلی بیده عو شیرک و خورافه بوون له مصر که دایان هینا ، صلاح الدینی ئه یوبی ده ولته که یانی تی کدا وه دوایش بلا و بو وه له له ولاتی موسلمانان ، ئیستا کومه لیک ئاههنگ ده کریت به بونه ی ئیسلامه وه و به ناوی ئیسلامه وه که له راستیدا هیشتنه وه ی تو یکلکیکی ئیسلامه وه له ناو بردنی ناوهرۆکی ئیسلامه ، به وه خه لک چه واشه ده کریت که له سالی کدا رۆژیک یادی پیغه مبه ری خوا بکریت ﷺ یاد کردنیکی بی شه رعیش که واته تی کرای ساله که خه لکی بو خوی چی ده کات بابیکات به لام له سالی رۆژیکدا که مه لودیکی کرد به هه شت بو خوی مسو گهر ده کات ، بیگومان نه وه جهژن نییه و لاسای کردنه وه ی یه هودو نه صارایه ، لاسای کردنه وه ی ئه هلی ئه هوا و بیده عه وه هه رشتیکش

(۲) صحیح البخاری - أحادیث الأنبياء - ما ذکر عن بني إسرائيل - رقم الحديث : (۳۱۹۷) .

که (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرًا فَهُوَ رَدٌّ) ^(۳) پیغمبهری خوا ﷺ ده فهرمویت: ههر که سیك کرده وهیهک بکات ئه مری ئیمه ی له سهر نه بیئت ئه وه رهت ده کریته وه و لیشی قبول ناکریت یان: (مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ) ^(۴) ههر که سیك شتیك له دینه که ی مندا بیئیت که تییدا نه بیئت ئه وه لی و هرنه گریئت، ئه مهش هه مووی داهینانه له دیندا ئه گهر خیر بوا یا ئه واه صه حابه ده یانکرد، ئه وه پیغمبهری ﷺ ده یکرد وه ئه گهر بشوتریت خو هه ندیک شت هه یه که دوا ی پیغمبهری ﷺ کراوه وه کو ته راویح به جه ماعت له هه موو شه وه کان، ئه واه ده لیین ریگرو به ره به ست و مانعیك هه بووه که به رده وام بیئت له سهری ئه ویش (خشية أن تُفرض) له ترسی ئه وه ی نه وه کو فهرز بی له سهریان، به لام ئایه هیچ ریگریك هه بووه له وه ی که مه ولود بکری؟ نه خیر نه بووه، هیچ ریگریك هه بووه له وه ی جه ژنیک بو ئیسراو میعراج دابری؟ نا نه بووه، جه ژنیک وه کو سهری سالی تازه نه بووه، که مادام نه بووه و نه یشی کردووه وه خیریشی ویستووه که واته خیری تییدا نییه و دروستیش نییه مروقی موسولمان بیکات، وه له خو شو یستمان بو پیغمبهری خوا یه ﷺ که ئه و قسه یه ده که یین و نامانه وی پیشی بکه وینه وه له شتیك که ئه و نه یکرد بی ئیمه بیکه یین، ده مانه وی شوینی بکه وین و له دوا ی ئه و برۆین چی کردووه ئاوا بکه یین و له خو مانه وه شتیك بیئینه ناو دین و به باشی بزانی و به چاکی بزانی و به دینی بزانی که واته ئه وه یان خوا نه یزانیوه - خوا بمانپاریزیت - ئه وهش کوفره، یان پیغمبهری که ی ﷺ راینه که یاندووه و خه یانه تی کردووه - خوا بمانپاریزیت - ئه وهش کوفره، یان ئه ویش راینه که یاندووه و صه حابه کان شاردو یانه ته وه که ئه و خیره گه وره یه هه یه، که له سه ده ی چواره م عوبه یدییه کان له میصر دایانه ینا و دوا یش سولتان موزه فهره دین له هه ولیری ئیمه دایه ینا ئایه پیغمبهری و صه حابه و شافیعی و حنه فی و مالیک و ئه حمده ئه وانه هیچیان نه یانزانی که واته بیدعه و گومرای و داهینراوه و موسولمان ده بی خو ی لی به دور بگری له بهر خو شو یستنی خوا نه که له بهر ناخو شو یستنی پیغمبهری ﷺ - په نا به خوا ی گه وره - پیغمبهری خوا مان ﷺ له خو مان خو شتر ده وی بویه ناماده یین هه رشتیک سونه تی ئه و بی جیه جیی

(۳) رواه البخاري ومسلم.

(۴) أخرجه البخاري ومسلم.

بکهین و هەرچهنده تووشی نارحه تیش بین له پیناوی ئەودا، وه هەر شتیکیش که نهیکردبی رهتی ده کهینه وه قبولمان نییه **إِنْ شَاءَ اللَّهُ**.

پ ۸ / ئایا له جهژنه کاندای چ شیک دروسته موسولمانان بیکه؟ یا خود چ شتیکی ریگای پیدراوه؟

له رۆژانی جهژندا بیگومان رۆژی خوشی و خوشحالی دهربرینه، له فرموده‌ی صه‌حی‌حدا هاتووه کاتیکی ئه‌بویه کر (ره‌زای خوای په‌روه‌ردگاری لی بیّت) هاته یه‌کیکی له مالّه‌کانی پیغمبه‌ر ﷺ له مالی عائیشه ته‌ماشای کرد دوو جاریه ده‌فه لیده‌ده‌ن و گۆرانی ده‌لین خه‌ریک بوو ریگیان لی بگری که پیغمبه‌ری خوا هات ﷺ فرمووی لیان گه‌ری ئەوا هه‌موو قه‌ومیکی جهژنی خویان هه‌یه ئەوه‌ش جهژنی ئیمه‌یه، نه‌یفه‌رموو جهژنی عه‌ربه‌یه فرمووی جهژنی موسلمانانه به‌لکو جهژنی عه‌ربه که ئەه‌لی مه‌دینه هه‌یان بوو پیغمبه‌ری خوا ﷺ ره‌زی کرده‌وه وه‌لی وه‌شانه‌وه‌وه جهژنی ئیسلامی دانا که جهژنی ره‌مه‌زان و جهژنی قوربان، وه له‌گه‌ل ئەوه‌شدا ده‌لیم به‌داخه‌وه ته‌مasha ده‌که‌ین هه‌ندیکی که‌س که ده‌یه‌وی خوی به‌بانگ‌خوای ئیسلام حیساب بکات و هه‌ولی ئەوه ده‌دات ئیسلام بگه‌ریتیه‌وه به‌لام خۆشی چ بیدعه‌و خورافه‌تیکه ده‌یکات و ئەو بۆنه‌و مونا‌سه‌باته بیدعی و داهینراوانه به هه‌ل ده‌زانیت به گومانی خوی بۆ ئەوه‌ی خه‌لکی بانگ بکات بۆ حیزبه‌که‌ی خوی، که‌واته ته‌مasha ده‌که‌ین ئیسلام به‌کار ده‌هینریت بۆ مه‌سه‌له‌حه‌تی حیزب و له ئیسلام ده‌دری له‌سه‌ر حیسابی ئیسلام، ده‌یان‌ه‌وی خه‌لک بۆ حیزب را‌کیشن نه‌ک حیزبایه‌تی بکه‌نه وه‌سیله‌یه‌ک بۆ خزمه‌تی ئیسلام، چونکه بیدعه‌ دژی ئیسلامه‌و خوا پپی رازی نییه، بیدعه‌که ده‌که‌ن که‌وا زه‌ره‌ره له ئیسلام له پیناوی ئەوه‌ی که خه‌لکیکی کۆبکه‌نه‌وه‌وه ئەو مونا‌سه‌باتانه هه‌لیکه‌و بيقۆزنه‌وه، ده‌لین بۆ ده‌بی غه‌یری ئیمه‌ بيقۆزیته‌وه با ئیمه‌ بيقۆزینه‌وه – په‌نا به‌خوای گه‌وره – ئەوه جه‌هاله‌ته به‌رده‌وام قسه‌مان بۆ ئەو که‌سانه ئەوه‌یه که‌پیان ده‌لین ئایه ئەگه‌ر بیّت و پارویه‌کی حه‌رام له شوینیک هه‌بی بۆت هه‌یه بلیی بۆ ئەوه‌ی له‌به‌ر فلانه که‌سی نوێتر نه‌که‌ر با نه‌یا با من بۆ خۆم بییه‌م؟ نه‌خیر حه‌رامه با ئەویش بیبا من ناتوانم بییه‌م، ئافره‌تیکی به‌ره‌لایه – په‌نا به‌خوای په‌روه‌ردگار – بانگی خه‌لک ده‌کات خه‌راپه‌ی له‌گه‌ل بکات ئایا ده‌کری بلین بۆ که‌سیکی نوێتر نه‌که‌ر بچی خه‌راپه‌ی له‌گه‌ل بکات با من بچم؟ نا نه‌خیر شتیکی بی‌ش‌ه‌ری بی نابی بیکه‌م ئەگه‌ر خه‌لکی خوانه‌ناس و دوور له‌ دینیش بیکات، نابی من لاسایی ئەوان بکه‌مه‌وه‌وه بلیم قه‌یناکه با منیش لی

مەحرۇم و بێبەش نەبم، بەلکۆ لە شتی حەرەمدا با بێبەشو مەحرۇم بچم **إِنْ شَاءَ اللَّهُ**، کەواتە ئەو یەکیکە لەوانەى خۆشحالى دەربرپى و دەفە لیدان بۆ جارىەو کچۆلەى بچوک دروستە.

پ ٩ / کەواتە دەبێت تەمەنیان بچوک بێ و گەورە نەبن نەکرێتە بەلگەى ئەو یە کەوا ئافەرتان دروستە گۆرانى بلین؟

و / نەخیر نا والله ئەو دروست نبیە ئەو یە کەمیان، دووهمیشیان ئینجا مۆسیقا بە هیچ شیوەک دروست نبیە لە رۆژانى جەژندا هەلبەتە ئەمڕۆ نەک لە جەژندا لە غەیری جەژنانیش حەلال کراوە بۆ موسولمانان - پەنا بەخوای گەورە - ئەو ش یەکیکە لە نیشانەکانى ئاخیری زەمان وەکو پیغمبەرى خوا ﷺ لە صەحەحیحى بوخاریدا دەفەرمیت:

(لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ) ^(٥).

واتە: لە کۆتایى زەماندا کەسانێک لە ئومەتى من پەیدا دەبن کە زینا و ئاوریشم و مەى خواردنەو و مۆسیقا حەلال دەکەن (واتا ئەم شتە خۆیان حەرەم بەلام خەلکى حەلالیان دەکەن)

پ ١٠ / وەلە رپواتیكى تردا هاتووە کە (وَلَيْسَتْ بِمُعَيَّتِينَ) ئەو ش نەبێ کە گۆرانى بێژ بن واتە شتیکی کاتییە و بە بۆنەى جەژنەو بوو؟ بەلێ بێگومان.

پ ١١ / خوا پاداشتت بداتەو، خۆرازانەو بو جەژن تا چ رادەیهک دروستە بۆژن و پیاوان؟

و / ئیبن عەباس دەفەرمووی: (كان رسولُ الله ﷺ يلبسُ يومَ العيدِ بردةَ حمراءَ) ^(٦) پیغمبەرى خوا ﷺ رۆژى جەژن جلیکی سور و جوانی لەبەر دەکرد، وە هەروەها ابن عمر (رەزای خوای پەروردگاری لى بیّت) دەگێرێتەو کە عومەرى کورى خەتتاب (رەزای خوای پەروردگاری لى بیّت) چوو بۆ بازار جلیکی جوانی کرى پاشان هاتەو و فەرمووی ئەى پیغمبەرى خوا ﷺ: (اِتَّبِعْ هَذِهِ يَلْبَسَهَا يَوْمَ لِلْعِيدِ وَالْوُفُودِ) ^(٧) بۆ

(٥) رواه البخاري تعليقا برقم ٥٥٩٠ ، ووصله الطبراني والبيهقي ، وراجع السلسلة الصحيحة للألباني ٩١.

(٦) السلسلة الصحيحة - للشيخ الألباني ١٢٧٩.

(٧) متفق عليه أخرجه البخاري في كتاب العيدين (٢٥٠٩) وأخرجه مسلم كتاب العباس (٦١١٨) (٣١٦٣١).

ئەوێ رۆژی جەژن لەبەری بکەیی وە بۆ وەفدیش کاتیکی کە دینە لات، پێغەمبەری خوا ﷺ قبولی کرد کە رۆژی جەژن مەرۆف جلی جوان لەبەر بکات و خۆی برازییەتەو کاریکی باشە **إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ**.

پ ۱۲ / مامۆستا گیان حوکمی خوشوشتن چیه له چهژنهکاندا ئایا له پێغەمبەرەو ﷺ هیچ شتیکی وا هاتوو؟

و/ نهخیر وەکو کاری ابن عمر (رەزای خوای پەروردگاری لی بیّت) له ابن عومەرەو هاتوو کە بۆ رۆژی جەژن خۆی دەشوست، ئیمامی مالک (رەزای خوای پەروردگاری لی بیّت) رپوایەتیان کردوو هەرەو هەا قسەیی علی کوری ابی طالب (رەزای خوای پەروردگاری لی بیّت) کە دەفەرمووی: **خو شوشتن بۆ رۆژی جەژنی قوربان و رۆژی جەژنی رەمەزان بەهەمان شیۆه**.

پ ۱۳ / خوا پاداشتت بداتەو سوننەتە له کوێ نوێژەکانی چهژن ئە نجام بدریّت؟

و/ پێغەمبەری خوا ﷺ له گەل ئەو هەشدا نوێژی لە مزگەوتە کەیی خۆی بە هەزار نوێژ هەیه له گەل ئەو هەشدا دەچوو دەروەیی شار وە شوینیکی پێی دەگوترێ (مصلی) واتە شوینی نوێژ، نوێژگایەك بوو پێغەمبەری خوا ﷺ لهوێ له ساحەیه کی گەورە پێغەمبەری خوا ﷺ دەچوو ئەو دەشتە وە بۆ نوێژی جەژنی رەمەزان و نوێژی جەژنی قوربان لهوێ نوێژی دەکردو له مزگەوت نەیدەکرد، کەواتە سوننەت وایە لهوێ بی تەنها مەگەر عوزریک هەبی، بۆ نمونە بارانە یان مەترسیە کە، یان کیشەیه کە، یان رپگرێک هەبی ئەگەر نا ئەصل ئەو هیه مەرۆفی موسولمان سوننەت وایە خیریش لهو هەدایە کە نوێژی جەژن له (مصلی) بکات له دەروە بۆ ئەو هەش موسولمانان هەموویان کۆبنەو له شوینیکی، بۆ نمونە هەر شارێک تەماشای بکەین لهوانەیه ۳۰، ۴۰، ۵۰، مزگەوتی تییدا بیّت ئەگەر هەر موسولمانەو له مزگەوتی خۆی نوێژ بکات کەواتە ئەو مەبەستەیی کە ئیسلام هەیه تی له کۆبنەو هی موسولمانان نایەتە جی هەر موسولمانەو عەدەتی رۆژانە چۆن کە له مزگەوتە کەیی خۆی نوێژ دەکات هەر ئەوانە یە کتر دەبینن، بەلام کاتیکی له (مصلی) نوێژ بکریّت له دەشتیکی فراوان و گەورە موسولمانانی شار بچن لهوێ کۆبنەو وە یەك ئیمام نوێژیان بۆ بکات ئەو کۆبنەو هی موسولمانانی پێو دیارە، ئەو هەش مەبەستیکی شەرعییه ئەو هەش جەژنیکی راستەقینەیه سوننەت لهو هەدایە کە موسولمانان له (مصلی) نوێژ بکەن و وتمان ئیلا مەگەر عوزریان هەبی.

پ ۱۴ / نه کوپوه دیی بۆ نویژ وه نه کوپوه دهړویتته وه؟ ئایه نه هه مان ریگاوه دییتته وه یا خود ریگا که نه گوری و حکمهت نه مه دا چیه؟

و/ سوننهت وایه پیغه مبهری خوا ﷺ: (یدهب ماشیا ویرجع ماشیا ویغیر الطریق) که به پی دهړیشت وه به پی ده گه رایه وه وه ریگا که شی ده گوری، لهو ریگایه ی که ده چوو لهو ریگایه نه ده هاته وه حکمهت نه وه یه که موسولمانیکی زور بینیت و سهلامیان لی بکات والله اعلم.

پ ۱۵ / پیغه مبهری ﷺ به پی دهړیشت ئایه سوننه ته ئیمهش به پی برۆین بۆ نویژی چهژن یا خود به سه یارهش دروسته؟

و/ وه کو دروستیه تی دروسته بیگومان به سه یارهش برۆی، چونکه به پی رۆیشتن نه واجبه و نه فهرزیه، به لام هه رکه سی شوین پیغه مبهری ﷺ بکه ویت له وه دا که به پی بروا بۆ نه وه ی لهو رۆژه دا هه مووی یه کسان بیت موسولمانان هه مووی هه به پی بروات چونکه هه یه سه یاره ی نییه و رۆژی چهژنیه رۆژی نه وه یه موسولمانان برایه تی و خوشه ویستیان زیاد بی له ناو یه کتر دا نه ک یه کیك به سه یاره ی ئاخر مودیل بروا و فقیریکیش به پیلایوکی ناشیرین بروا، لهو رۆژه دا سوننهت وایه و باشتر وایه به پی بروات و به پیش بگه ریتته وه والله اعلم.

پ ۱۶ / خوا پاداشتت بداته وه چ کاتیك بچی بۆ نویژی چهژن؟

و/ سوننهت ته بکیره واته وا چاکه مرؤف زوو بروا بۆ (مصلی) بۆ شوینی نویژ کردن به لام کاتی نویژه که که مه بهستان نه وه بی نویژه که که دهست پی ده کات؟ نویژی جهژنی ره مهزان و نویژی جهژنی قوربانیش هه ردوو کیان دوا ی بهرز بوونه وه ی خورو دوا ی خوره لاتن و بهرز بوونه وه ی به قه دری روحیک کاتی که (کراهه) نه ما نه و کاته دهست پی ده کهن، به لام باشتر وایه نویژی جهژنی ره مهزان تۆزیک دوا بخریت بۆ نه وه ی موسولمانان فریای نه وه بکه ون له بهینی نویژی به یانی و نویژی جهژنه که یاندا سه رفتره که یان بدهن و فریا بکه ون لهو کاته دا، وه نویژی جهژنی قوربانیش سوننهت وایه که پیش بخریت، به لام نه ک پیش خور هه لاتن نه خیر هه لهو کاته دا گوتمان به نه ندازه ی روحیک خور به رزیته وه یه کسه ر بکریت بۆ نه وه ی موسولمانان فریا بکه ون بگه ریتته وه و قوربانیه که یان بکه ن .

پ ۱۷ / الله اکبر کردن و ته کبیر کردن له جه ژنه کاندای ده ست پی نه کات وه که ی کوتایی دیت؟

و/ خوی پهره ردگار ده فهرمویت:

﴿وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ ﴿البقرة: ۱۸۵﴾.

بۆ ئه وهی که ئیوه عیددهی رهمهزان ته و او بکه ن عیدده که ته و او ده که ی هه ر سی رۆژی رهمهزان به رۆژوو ده بی نه گه ر مانگی شه و ال نه بین هیلال نه بین (وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ) وههروهه ته کبیری خوی پهره ردگاریش بکریت کاتی که رهمهزان ته و او بوو الله اکبر ده ست پی نه کات (وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) پیغه مبهری خوا ﷺ که ده ر ده چوو: (يُكَبِّرُ حَتَّى يَأْتِيَ الْمُصَلَّى وَحَتَّى يَقْضِيَ) ^(۸) پیغه مبهری خوا ﷺ کاتی که ده ر ده چوو بۆ نوژی جه ژنی رهمهزان ده ستی ده کرد به (الله اکبر) کردن وه (رافعاً صوته) ده نگیشی به رز ده کرده وه (التهليل والتكبير) وه کو له ابو هورهیره هاتوو وه سه نه ده که شی (حسن) ده نگیشی به رز ده کرده وه (الله اکبر) ده کرد تا وه کو له نوژی ده بو وه (الله اکبر) ی جه ژنی رهمهزان، به لام جه ژنی قوربان پیغه مبهری خوا ﷺ هه ر له به یانی رۆژی عه ره فوه ده ستی به (الله اکبر) ده کرد تا ئاخیر رۆژی ایام التشریق

پ ۱۸ / نایا نه م (الله اکبر) ته کبیرانه دروسته به شیوازیکی کومه ل بکریت یا خود هه ر که س بۆ خوی بی کات؟

و/ ابن عمر (رهزای خوی پهره ردگاری لی بی ت) له مینا له شوینه که ی خوی (الله اکبر) ی ده کردو ده نگیشی به رز ده کرده وه وهی مزگه وتیش که گوئیان لیده بوو ئه وانش له گه ل ئه وه ده نگیان به رز ده کرده وه، ئه و جا ئه هلی بازاریش که گوئیان لیده بوو یه کسه ر ده نگیان به رز ده کرده وه به (الله اکبر) (حتی یرتج السوق بالتکبير) تا وای لی هات مینا هه ر هه مووی ده له رزایه وه به به رزی ده نگیشی (الله اکبر) ی موسولمانان که له هه موو لایه که وه (الله اکبر) یان ده کرد، وه ههروهه ئا فره تانیش (وکن مکبرن) ئه وانش (الله اکبر) یان ده کرد به ته کبیری ئه بانی کوری عوسمان (رهزای خوی پهره ردگاری لی بی ت) له گه ل پیاوان له مزگه وت (الله اکبر) یان ده کرد له م لایه هه ندی له زانایان ده فهرموون ئه وه به لگه یه له سه ر ئه وهی که ابن عمر (الله اکبر) ی ده کرد له مزگه وت ئه وانش له گه ل ئه وه ده یان ووت و ئه هلی بازاریش له دوای ئه وان ده یان ووت،

(۸) سلسلة الأحاديث الصحيحة للألباني، ۱۷۱.

پ ۱۹ / به یانیانی رۆژانی جه ژن یاخود ههردوو چه ژن له زۆربهی ههره زوری مزگوتته کانه وه که سیك قورئان ده خوینییت و کو مه ئیکی تریش له نیوان نایه ته کا نا (الله اکبر) ده که ن حوکی نه و شیوازه چونه ؟

و/ نه و قورئان خویندنه و تاییهت کردنی به رۆژانی جه ژن هیچ به لگهیه کی له سه ره نییه بیگو مان ههر عبادەتیکی ش تاییهت بکری ت به کاتی ک که خوا و پیغه مبه ری خوا ﷻ تاییه تی ان نه کر دبی نه وه ده بیته بیده، نه وه قاعیدهیه که له قه واعیدی مه عریفه ی بیدع و ناسینی بیده ع، ههر عبادەتی ک تاییهت بکری به شوئی ک یا به شیوازی ک یا به چه ند که سیك یا به حاله تی ک یا به ژماره یه ک که پیغه مبه ری خوا ﷻ تاییه تی نه کر دبی به و شیوازه نه وه ده بیته بیده جا نه و قورئان خویندنه سوننه ت نییه، ته نها نه وه سوننه ته موسولمانان له به یانیانی رۆژانی جه ژن ته نها (الله اکبر) بکه ن له وه زیاتر نابێ .

پ ۲۰/ نایا دروسته تاییه ت بکری له دواى نویژه فهرزه کانه وه له مزگه وته کاند ا هه ر له دواى نیمام سه لامى دابه وه به کسه ر ده ست ده کات به (الله اکبر) کردن؟.

و/ بیگومان نه وه (الله اکبر) ی رڼوانی جهڙنی قورباننه چونکه جهڙنی رڼمه زان باسماڼ کړد ماوه که ی که مه له رڼوانی جهڙنی قوربان صه حابه (رڼه زای خوی په روه ردگار یان لی بیټ) (الله اکبر) یان ده کړد له بازار، له مزگهوت، له دوا ی نویژه کان و له شهوداو له رڼژداو له رویشتیانو له هاتیان (الله اکبر) یان به رده وام

ده کردو تاییه تیان نه ده کرد به دواى نویژه کان، جا ههر که سیك (الله اکبر) بکات بۆ نمونه پیش نویژ بیکات، له مالی خوی بیکات، که ده چیته دهره وه بیکات، وه له دواى نویژیش بیکات، کیشه نییه و دروسته **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** بۆ که سیك که بیجگه له دواى نویژه کان بیکات دروسته **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** به لام نه و که سهی (الله اکبر) ناکات ته نها دواى نویژه فهرزه کان نه بیئت بۆ نه و دروست نیه چونکه تاییه تی کردو وه به دواى نویژه کان .

پ ۲۱ / نایه شیوازی ووتنی ته کبیره کانی جهژن چونه؟

و/ نهم شیوازه ته کبیر لیدانهی که ئیستا ههیه له سهر سوننه ته و شهرعی یه (الله اکبر الله اکبر لا اله الا الله والله اکبر والله الحمد) نهمه شیوازیکی سوننه ته **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** موسلمانان له سهری دهرۆن سوپاس بۆ خواى گهوره .

پ ۲۲ / له ههردوو جهژناکاندا نایا سوننه ته موسولمان شتیك بخوات یان نا؟ وه نه گهر سوننه ته چ کاتیك ده بخوات؟ وه چی ده بخوات؟

و/ له جهژنی ره مهزانداندا سوننه ت وایه پیش نه وهی که دهرچی بۆ (مصلی) وشوینی نویژه کهی شتیك بخوات وه کو پیغه مبهری خوا ﴿﴾ دهرنه ده چوو تاوه کو شتیکی ده خوارد، که چهند دهنکه خورمایه کی ده خوارد دواى نویژی به یانی که دهرده چوو واته نه و کاتهی دهرده چوو بۆ نویژی جهژنی ره مهزان چهند دهنکه خورمایه کی ده خوارد .

پ ۲۳ / نهی نه گهر خورما نه بوو؟

و/ ناو بخواته وه یا ههر شتیکی تر بی دروسته **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** حیکمه ته که شی نه وهیه که بۆ نه وهی نه و بیرو باوه ره هه له بهیهی که لای خه لک ههیه ههر به ره مهزان حیسابه تاوه کو نویژی جهژن نه کری نهمه هه له بهیه ههر رۆژی جهژن جهژنه و ره مهزان نییه پیش نویژیش دروسته مروژ شت بخوات وه له لایه کی تریشه وه له رۆزانی ره مهزان له کاته دا دواى نویژی به یانی وه دواى خوره هلات دروست نه بوو کهس نان بخوات به لام ئیستا چهند دهنکه خورمایه که نه خوی نه وه سونه تیکه مروژ بیکات پیش نه وهی بچی بۆ نویژی جهژن چهند دهنکه خورمایه که بخوات چاکتره **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** به لام نویژی جهژنی قوربان سوننه ت وایه هیچ شتیك نه خوات له جهژنی قوربان تاوه کو له نویژه کهی دیتنه وه بۆ نه وهی که قوربانیه کهی کرد له وه بخوات **إِنْ شَاءَ اللَّهُ**.

پ ۲۴ / ئایا له پێش و پاشی نوێژی هەردوو جهژن هیچ نوێژیکی تری سوننهت ههیه؟

و/ ابن عباس (رهزای خوای پهروهردگاری لی بیّت) وه کو بوخاری بۆمان ده گیرێته وه له وه وه که ده فەرمووی: پێغه مبهری خوا ﷺ (لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا) ^(۹) نه پێش نوێژی جهژن هیچ سوننهتییکی کردوو وه نه له دوای نوێژی جهژنیش هیچ سوننهتییکی تری نه کردوو وه بۆ ئه وه ی واش نه زانری که (مصلی) بریتیه له مزگهوت (تحية المسجد) یشی ناوی که گه یشت (مصلی) ئه و شوینه ی نوێژگا نوێژی لیده که نه جهژنان پێویست به (تحية المسجد) ناکات، هه ر که سی بجی با دانیشی تا وه کو ئیمام دی إِنْ شَاءَ اللَّهُ وه نوێژی جهژنیش وه کو نوێژی ههینی نییه بلین له دوای ههینی که سوننهته ئه وه یش له دوای ههبی شتی وا نییه

پ ۲۵ / به ئام نیستا له مزگهوت نوێژی جهژن نه نجام ده درێ ئه کری ئه و که سه ی که ده چیته مزگهوت وه

دوو رکات نوێژی (تحية المسجد) بکات ؟

و/ بێگومان له بهر مزگهوت وه که نه ک له بهر چهژنه که .

پ ۲۶ / خوا پاداشتان بداته وه، حوکمی نوێژی هەردوو جهژن له شهرعدا چیه ئایه سوننهته یا خود واجبه وه به لگه له سه ر ئه م باب ته؟

و/ زانایان سی بۆچونیان ههیه له م با سه دا: بۆچونی یه که میان ئه وه یه که نوێژی جهژن فەرزه فەرزی عهینه له سه ر هه مو موسولمانیکی عاقل ههروه کو چۆن پێنج نوێژه کانی تر فەرزن، وه ئه مهش بۆچونی ئیمامی ابو حه نیفه یه وه قسه یه کی ئه هه ده (رهزای خوای پهروهردگاریان لی بیّت) وه یه کی که له قسه کانی شافعی (رهزای خوای پهروهردگاری لی بیّت) ئه وه شه که شیخ الاسلام ابن تهیمیه (رهزای خوای پهروهردگاری لی بیّت) ته رجیحی کردوو وه به سه وابی دانا وه، وه بۆچونی دووم ئه وه یه که فەرزه به ئام فەرزی کیفایه یه واته ئه گه ر کۆمه لیک پێی هه لسن له سه ر ئه وانی تر لاده چی وه کو چۆن نوێژی جهنازه یا نوێژی باران که کۆمه لیک پێی هه لسن له سه ر ئه وانی تر گونا هه که ی لاده چی، بۆچونی سییه میان ئه وه یه که سوننهته فەرزی کیفایه نییه ئه گه ر که سی کیش نه یکات گونا هه نییه و مرو ف گونا هه بار نابی .

(۹) رواه البخاري .

پ ۲۷ / لهه بۆچونانه کامه‌ی باشترو کامه‌ی به‌لگه پالېشتیه‌تی؟

و/ ئه‌وه‌ی که راجحه والله أعلم بۆچونی یه‌که‌مه مه‌زه‌به‌ی ابو حنیفه‌یه (ره‌زای خوای په‌روه‌ردگاری لی بیّت) که شیخ الاسلامیش ته‌رجیحی کردووه وه یه‌کی‌کیشه له قسه‌کانی شافعی (ره‌زای خوای په‌روه‌ردگاریان لی بیّت) به‌چهندان به‌لگه بۆ نمونه ئه‌و به‌لگه‌یه‌ی که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌مری به‌موسولمانان کردووه که بۆ نویژی جهژن ده‌رچن ئه‌مریش بۆ وجوبه وه‌کو فرموده‌ی ام عکبه له‌موسلیمدا ده‌فرمویت: (أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُخْرِجَهُنَّ) ^(۱۰) پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌مری پیکردین که ئافره‌تانیش بی‌نه ده‌روه بۆ نویژی چهژن نه‌ک هه‌ر پیاوه‌کان بی‌نه ده‌روه به‌لکو ئافره‌تانیش بی‌نه ده‌روه (الفطر والاضحی) له‌نویژی جهژنی ره‌مه‌زان و جهژنی قورباندا (العَوَاقِقَ وَالْحَيْضَ وَذَوَاتِ الْحُدُورِ) هه‌تاوه‌کو ئه‌و ئافره‌تانه‌ی که‌وا سو‌ری مانگانه‌شیان هه‌یه که بی نویژیشن بۆیان نیه نویژیش بکه‌ن پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌مری کرد ئه‌وانیش بی‌نه ده‌روه به‌لام (فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَعْتَزِلْنَ النَّاسَ) ئه‌و ئافره‌تانه‌ی که‌وا بی نویژن له شوینی نویژه که جیا ده‌بنه‌وه به‌س نویژ ناکه‌ن.

پ ۲۸ / ئایا ئه‌و ئافره‌تانه‌ی که نیستا له مزگه‌وت نویژ نه‌کری ئاماده‌ی مزگه‌وت ده‌بن یاخود ئه‌و کاته‌ی له (مصلی) نویژگایه‌و بویه نویژ ناکه‌ن؟

و/ ئه‌وه بینایه له‌سه‌ری ئه‌وه‌ی که ئایه دروسته ئافره‌ت بی‌نه مزگه‌وت یان دروست نییه إِنْ شَاءَ اللَّهُ باسی لیوه ده‌که‌ین به‌لام مه‌به‌ستمان چیه (فَأَمَّا الْحَيْضُ فَيَعْتَزِلْنَ الصَّلَاةَ وَيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ) ^(۱۱) ام عطیه فرمووی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌مری پی کردوین ئه‌وانه‌ی که بی نویژیشن بی‌نه به‌لام به‌س له‌کاتی نویژه‌که‌دا داده‌برین به‌لام بۆ ئه‌وه‌ی ئاماده‌ی ئه‌و خیره بن وه ئاماده‌ی دو‌عی موسولمانان بن لی‌ره‌دا ئه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌که‌وی بۆ نویژی هه‌ینی که واجبه وه‌رزی عه‌ینه له‌سه‌ر هه‌موو پیاویک، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌مری نه‌کردووه به‌ژانیش ده‌رچن وه که دروستیشه که ژن بی بۆ نویژی هه‌ینی ئه‌مری نه‌کردووه ئافره‌تیک که بی نویژ بیّت بی که‌چی ته‌ماشای ده‌که‌ین بۆ نویژی جهژن پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌مری کردووه

(۱۰) روی البخاری (۳۲۴) و مسلم (۸۹۰).

(۱۱) روی البخاری (۳۲۴) و مسلم (۸۹۰).

ئافرهتی بی نوژیڭش ههرده بی بیت ئهوه بهلگهیه لهسهه ئهوهی که واجبه نهک تنها سوننه تیکی مُستحب بی زۆر موئه ککهده پیغمبهری خوا ﷺ تهئکیدى لهسهه کردوو وه ههروهها تهماشا ده کهین بهلگهیه کی تریشیان نه گهر له رۆژیکدا جهژن وههینی کۆ بۆوه ههر کهسی نوژی جهژن بکات ئهوا نوژی ههینی لهسهه نامیتى واجب نامیتى لهسهه ههر کهسی نوژی جهژن بکات نوژی ههینی لهسهه نامیتى، چونکه دوو جهژن له رۆژیکدا کۆ بیتهوه (اکتفاء) به نوژی یه کیکیان ده کریت و ئهوهی تر ئهوه نوژه ههینییه لهسهه نامیتى جا که نوژی جهژن له قووهتی نوژی ههینی دا نه بویه ئهوه نوژی ههینی تیدا نه ده چوو، بهلگهیه سییه میشیان (مداوم) پیغمبهری خوا ﷺ وههروهها خولهفا راشدینه کان وه گهورهانی ئیسلام تا ئهمرۆی ئیمه واز لهم دوو نوژه نه هینراوه و بهردهوامی پیغمبهری خوا ﷺ لهسهه ئهوهش بهلگهیه که لهسهه ئهوهی که رهئى راجح ئهوهیه که فهرز بی، بهلام ئهوانهیه که دهلین فهرزی کیفایهیه ئهوه ههلهیه ههله کهشی لهوهدا دهرده کهوی که فهرزی کیفایهیه ئهوهیه که ریک پویسته بکریت سهیری کاره که ده کهین بکریت بۆ نمونه نوژی جهنازه بۆ نمونه دهفن کردنی مردوویهک پویسته کۆمهلیک ههلسن ئهوه مردوو بنیژن زهید بی یا عهمر بی به کر بی یا عهلی بی کیشه نییه کییه گرنک ئهوهیه ئهوه ئیشه ئه نجام بدری که ناشتنی مردوویه که که نوژ کردنه لهسهه مردوویهک که نوژی بارانبارینه یان ئهمر به چاکه وه نههی له خراپه وه ئهوه جۆره شتانه فهرزی کیفایهیه، بهلام نوژی جهژن شتیک نییه بلین والله ده بی ئهوه شته ئه نجام بدری که مهسله حهتیکی موسلمانانه بهلکو مهسله حهتی شەخصی خۆته ههر کهسه و پویسته (وَيَشْهَدَنَّ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ) ههریه کی له ئیمه پویسته لهسهه ئامادهی ئهوه خیره بی ان شاء الله تعالى بهلام ئهوه بۆچونهی که دهلی (مُستحب) ئهوه زۆر دووره به پیی ئهوه بهلگانهی که باسمان کردن.

و/ پیغمبرِ خَوا ﷺ کاتیک کہ عائِشہ رِہزای خَواۓ پِروہ ردگاری لیبت لہ گہ لی ہات بؤ حہ ج وہ پیش ئوہی (مسجد الحرام نفست) عائِشہ (رِہزای خَواۓ پِروہ ردگاری لی بت) کہوتہ سورِی مانگانہ و بی نوٹزی کہ بؤ حہ جیش ہاتوہ دوستی کرد بہ گریان، پیغمبرِ خَوا ﷺ فہرموی (افْعَلِ مَا یَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ اَنْ لَا تَطُوْفِ بِالْبَيْتِ حَتّٰی تَطْهَّرَ) (۱۲)

پ ۳۰/ خوا پاداشتان بداته وه نه مرکردنی پیغه مبهری خوا ﷺ مانای وایه له سهر نه وانیش پیویست بی و
 فهرزی؟

(۱۲) رواه البخاري ومسلم .

(۱۳) رواه البخاری ومسلم .

کاتیک دهچیت بۆ نویژی جهژن یا بۆ نویژی ههینی یا بۆ ههر واجب و ئهرکیکی شهرعی دهچیت بۆ عیبادهتی خوا پێویسته به پۆشتهیی بروت و بۆن له خۆی نهادات و بۆ دهرهوه جوانی خۆی دهرنهخات بۆ ئهوهی گوناهاهه کهی زیاتر نهبی له خیره کهی، بۆ ئهوهی نهبیته فیتنه بۆ موسولمانانی تریش، ئهمه که بۆ عیبادهتیک بڕوا پێویست بی و به ئهدهب و له خواترسانهوه بڕوا ئهی بۆ غهیری عیبادهت بڕوا بێگومان زیاتر پێویسته به حیشمهتهوه بڕوا و تهبهروجی جاهیلی نهکات وه نهبیته هۆکاری فیتنه بۆ موسولمانانیش وه بهر لهعهتهی خوا و پێغهمبهری خواش نه کهوێت ﷺ.

پ ۳۱/ ئهگهر جهژن و ههینی کهوته نه یهک رۆژهوه ئهوا جهژنه که ههینییه که له سههر موسولمانان لا ئهبات روهنگردنه وهیه که دهربارهی ئهوه بابته ته نهها نویژی ههینییه که له مزگهوت نایکات یاخود له مالهوه ئه نجامی ئهبات یاخود ههر بهیه که جاری له سههر موسولمانان لا ئهچی؟

و/ زانایان دوو بۆچونیان ههیه لێدا کۆمهلیک له زانایان دهفرموون نویژی چهژن که ههینی لا دهبات واته هیچی له سههر نامینی تهواو که نویژی جهژنی کرد نه ههینی دهکات نه نویژی نیوهروش دهکات، بۆچونی دووهمی زانایان ئهوهیه که پێغهمبهری خوا ﷺ ههلبژاردنی دا (من شاء مِنْكُمْ انْ يُصَلِّيَ فَالْيُصَلِّي) ههر کهسی چهز دهکا بیکات بابیکات واته ههینییه که ئهوهی که ههینی نهکات ئهبی نیوهرو بکات یان نا بۆچونی دووهم ئهوهیه که نویژی نیوهرویه کهی خۆی ههر ئهبی بکات بهلام وهکو ههینی له سههری نهماوه والله اعلم.

پ ۳۲/ باشتروایه بچی بۆ نویژی ههینی؟

و/ باشتروایه والله اعلم که بابته کهش خیلافیه والله اعلم.

پ ۳۳/ کاتی نویژی جهژنهکان کهیه؟

و/ نویژی جهژنهکان له دواى بهرزبونهوهی خۆر ووتمان تاوهکو نویژی نیوهرو تاوهکو (قبل الزوال) دروسته ان شاء الله بهلام باش وایه که ووتمان جهژنی قوربان پێش بخریت وه جهژنی رهمه زانیش کهمیک دوا بخریت والله اعلم.

پ ۳۴/ نایا لہ نویژی جہ ژنہ کان بانگ و قامہ تیان هه یه وهکو نویژدهکانی تر؟

و/ ابن عباس و جابریش (رہزای خوی پھروہرد گاریان لی بیٔ) وہ کو له موسلیمدا هاتووه (لَمْ يَكُنْ يُؤَدُّ يَوْمَ الْفِطْرِ وَلَا يَوْمَ الْأَضْحَى) ^(۱۴) پوژی جهژنی قوربان و پوژی جهژنی رهمهزان بانگ نهدهدرا وه (بَعِيرٍ أَدَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ) وهبه بیٔ نهوهی بانگ بدری و وهبه بیٔ نهوهی قامهتیش بکریٔ نویژی جهژن، کهواته نهبانگ ددهدری و نهدهبیٔ قامهتیش بکریٔ وهههرکه سیٔکیش بانگ بدا بو نویژی جهژن نهوه بیدعهیه کی کردووه یاخود (الصلاة جامعة الصلاة جامعة) نههشیان بیدعهیه کی تره له سونهدا نههاتووه والله اعلم .

ب ۳۵/ ئاىا شىۋازى كىردنى نوپۇزى جەزئە كان چۈنە؟

و/ نوڙی جهڙن دوو رکاته که واجبه به بڻجونی راجح وه کو باسماں کرد دواى ئه وهش که نيهت ديتى له دلدا دهيهيتى وه که بڻجونی راجح وایه واجبه خو ئه گهر سونه تيش بى وه کو له مه زهه بى شافعيذا موسته حه بيش بى ئه وه ريگه به موسولمانان نادات هه نديک له ماموستايانى ئاينى به داخه وه دهيليم موسولمانان له ساليکدا ته نها دوو نوڙی جهڙيان هه يه زياتر نا ته ماشا ده که ين نايه لن ئه وه دوو نوڙه يان به نسيب بيت و مه حروميان ده که ن لى و ده لين ئه وه که سه ي که قه رزداره بانيه تي قه لای لى بينيت، پيشو هخت ئه وه يان پى ده لين وه ئه وهش که نيه تي قه لای ليھينا ئه وه نابى (الله اکبر) ه کان بکات چونکه ئه وه نوڙی قه لای ده کات، بيگومان ئه وه بيدعه يه که ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى﴾

﴿النجم: ۲۳﴾.

وہ ئەگەر قەلەش ھەبى خۆ كاتىكى زۆر زۆر ھەيە قەلەي تىدا بىكەتەو ھەبى ئەو دوو نوپۇزە خىرە ھەيە لە دەست موسولمانانى دەدەن و موسولمانانى لى بىيەش دەكەن ئەگەر لە ژيانى مەوۇدا لە ژيانى ئەو خەلەكى كە دىن بۆ نوپۇزى جەژن كات و عومريان نەمابى تەنھا ئەو دە دەقىقە مابى كە نوپۇزى جەژنى تيا ئەكەن كاتەكەش تەسك بى ئەو كاتە قەلەشى لەسەر بىت و نوپۇزى جەژنىش ھەكو ئەوان دەلەين سوننەت بىت تا چ بىكات واجبىك و مۇستەھەبىك قەيناكە با قەلەكى بىكات، بەلام كاتەك فراوانەو زۆرە بۆ ئىو ھەسەر

(١٤) مستفق عليه .

مهزه به که ی خویشتان بۆ وا ده کهن موسولمان بیبهش بن لهو سوننه ته ئه گهر سوننه تیش بن واجیش نه بن با
ئویش بکهن دوایی با قه لایه کهشیان بکهن ئه گهر نویتزی قه لایه هه بیته .

پ ۳۶ / ئه گهر سوننه تیش بی خو دوو دروشمی موسولمانانه؟

و/ بۆچونی راجح ئه وهیه کهنه ئه ویان دروسته (قه لایه)، وه ئه ویان واجبه (نویتزی جهژنه کان) بۆچونی راجح
واجب نابی وازی لی بهیتری و ئه بی بکری وه نویتزی قه لاش نییه هیچ به لگه یه کی له قورئان و فهرموده
له سه ر نییه خوی گه و ره ده فهرمووی :

﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ
عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾ [النساء: ۱۰۳].

خوی گه و ره نویتزی فرهزه کان له سه ر ئیمانداران کاتی بۆ دانراوه و کاتی دیاری کرای هه یه نویتزی عه صر
له م سه عاته ئه وهنده ده ست بی ده کات بۆ نمونه له وهندهش کو تای بی دی نه پیش کاتی عه صر بۆت هه یه
بیکهیت نه دوای عه صریش بۆت هه یه بکهیت ئه و کاته یه ته نها بۆ که سیك هه یه یه کیك له م دوو عوزره ی
هه بیته خه ولیکه و تن (نوم) یان له بیرچوون (نسیان) پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرمووی :

(مَنْ نَامَ عَنْ صَلَاةٍ أَوْ نَسِيَهَا فَلْيُصَلِّهَا إِذَا اسْتَيْقَظَ) ^(۱۵).

واته: ههر که سیك خه وی لیکه و ته له نویتزیك بۆ نمونه که سیك کریکاری ده کات ماندوو سه عات سی
دوای نیوه رۆ هاتوته وه له ئیش نانی خوار دوو خه وی لیکه و ته و ئه وهنده شه که ته و ماندوو که به خه بهر
هات بانگی مه غریب بوو نویتزی عه صری له ده ست چوو پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرمووی ههر که سیك که
خه وی لیکه و ته ههر کاتیک به خه بهر هات با یه که سه ر نویتزه که ی بکاته وه ناهه رموی با قه لای کاته وه
(فلیصلها) یه که سه ر با بیکات ده فهرمووی کاتی خویه تی (أو نسیها) یان له بیرى چوته وه وه کو پیغه مبه ری
خوا ﷺ له رۆزی خه نده ق له بیرى چوته وه له بهر مه شغه له ت کاتیک که مه غریب ببو و ئه و کاته هاته وه
بیری یه که سه ر ئه مری کرد بانگ درا نویتزی عه صری کرد به ئه دا نه ک به قه لای دوای ئه وه نویتزی مه غریبی
کرد به لام که سیك به عه مدی به ویست و ئیراده ی خوی که نه نوستوو نه له بیریشی چوو نویتز ناکات

دهلئ نایکهه دوایی قهلائی ده کهمهوه، یا به نیهتی قهلاش نییه دهلئ من توبهه کردووه دههوهی قهلایان بکهمهوه واته قهزای بکهمهوه نهو شته له دینی ئیسلامدا هیچ بهلگهیه کی لهسهه نییه، خهلهکش با دلی خوی بهوه خۆش نهکات بهلکو له فهرمودهه صهحیحدا هاتووه له سنن ابن ماجهه که ههرکهسی له رۆژی قیامهت یه کهم شت که مروؤ موحاسه به ده کریت لهسههه نویره کانیته، نه گهر نویره کانی تهواو بوون نهوا ههموو کردهوه کانی تری بو تهواو ده کریت، وه نه گهر نوقسانی ههبوو خوای گهوره ده فهرمودهه: (انظر لعبدی هل له من تطوع) بزانه بهنده کهی من نویره سونهتی ههیه نه گهر سونهتی ههبوو کهلینی فهرزه کانی بو پربهکه نهوه، که واته کهسیک که نویرهشی چوو بیت تهوبه بکات و نویره سونهت بکات نویره فهرزی بو پر ده کریتهوه نهک قهلائی بکاتهوه که نییه، وه دیسان نهک نهو دوو نویره که شیعهی گهورهی موسولمانان له دهست موسولمانان بدرین نهوه کاریکی ههلهیه بهراستی واجیسه نهو دوو نویره بکرین ووتمان نهوه له نییهتهوه که نییهت دینی له دلدا نهک به دهههه نییهتی نویره جه ژنه که واجه لهسههه بیکات دوای (الله اکبر) ته کهیرهی ئیحرام جهوت جار له رکاتی یه کهمدا (الله اکبر) دهکات نهوجا دهست دهکات به فاتحه خویندن و بیگومان که دهخوینی له پاش ئیمامهوه دهخوینی ئیمام به دهنگی بهرز دهخوینیته وه دوای نهوهش که دهچیته رکوعهوه چۆن نویره کانی بهیانی دهکات ئاوا دهیکات که ههلهسایهوه بو رکاتی دووهه (الله اکبر) ی کردبی و ههلهسایهوه دوای ههلهسانهوه نهوجا پینج جار (الله اکبر) دهلئ نهوجا دیسان که ئیمام دهیلته نهوانیش له دوای ئیمام دهیلتهوه که ئیمامیش فاتحهی خویند نهوانیش ئینجا فاتحه دهخوینن بوچونی راجح نهویه که بخویندری دوای نهوه که ئیمام سورهتییکی تر بخوینی نهوان ناخوینن گوی ده گرن پاشان نویره که ئاسایی خوی تهواو ده بیت و کوتایی بی دیت .

پ ۳۷ / که واته شیوازه که وهکو نویره سونهت وایه تهنها له رکاتی یه کهمدا جهوت ته کهیرهی تیا نه کریت و له رکاتی دووهه پینج ته کهیری ههیه، ئایا له نیوان نهو ته کهیرانهدا هیچ زیکی تاییهت ههیه که سونهت بی بخویندریت ؟

و/ له پیغه مبههه خواوه ﷺ هیچ شتی که به صهحیحی وارد نهبووه که له نیوان (الله اکبر) و (الله اکبر) یکی تر هیچ زیکی تری کرد بیت تهنها له ابن عمرهوه (رهزای خوای پهروهردگاری لی بیت) بو دهست

بهرزکردنه وه ابن عومهر دهستی بهرزکردۆته وه بۆ زیكری له نیوان (الله اکبر) هکان، وه ابن مسعود (رهزای خوای پهروهردگاری لی بیّت) که دهفهرمووی: له نیوان ههر ته کبیرهیه کدا همدو ستایشی خوا ههیه، وه کو بهیههقی رپوایهتی کردوو ههرمووده کهش سه نه ده کهی (حسن) ه کهواته له پیغه مبهری وه نه هاتوو ﷺ ههر کهسی نه یکات بهس (اکتفاء) به (الله اکبر) هکان بکات هیچی تری له نیوان نه لی کیشهی نییه و بهسیهتی، وه ههر کهسیکیش بیکات بللی ئه وه ته ابن مسعود (رهزای خوای پهروهردگاری لی بیّت) کردوو بهتی له خویه وه نایلی ئه و قسهیه دروسته **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** مه سه له کهش اجتههادیه و کیشهی تیدا نیه والله اعلم.

پ ٣٨ / کهواته ئه گهر ئه و زیکرانه دیاری نه کرا بیّت سوپاس و ستایشی خوای گه و ره بیّت به ههر شیوازیك بووتریت دروسته؟

و/ دروسته والله اعلم.

پ ٣٩ / دهست بهرزکردنه وهش نه هاتوو له پیغه مبهری خوا ﷺ.

و/ ووتمان نه هاتوو ته نهها له ابن عومهر وه هاتوو (رهزای خوای پهروهردگاری لی بیّت).

پ ٤٠ / ئه گهر کهسیك دهست بهرزکاته وه؟

و/ له سه ره ئه وهی که بللی ابن عومهر له خویه وه نایکات هه لبه ته له پیغه مبهری خوا ﷺ بیستوو بهتی (رهزای خوای پهروهردگاری لی بیّت) **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** بۆی ههیه وه که نهیشی کات (خیر هدی هدی محمد) ﷺ که نه یکات باشتره و هچ کیشهیه کی نیه **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** چونکه تاکه کرداریکی هاو هلیک نابی به به لگه دلی بی خوش بکریت.

پ ٤١ / له کاتی نوێژه کاندایم سورتهی دیاری کراو ههیه بخوینیت؟

و/ له دوای سورتهی فاتحه سورتهی (الأعلى) بخوینیت له رکاتی یه کهمدا وه سورتهی (الغاشیه) ش له رکعه تی دوو همدایم دوو سورته کورت و گونجاون ایمام بخوینیت.

پ ٤٢ / نه گهر که سيک فریای نویژی جهژن نه کهوت کاتیك دیتته مرگه و تهوه نویژ ته و او بووه چی نه کات سوننه ت وایه خوی نویژه که ی بکاته وه؟

و/ به لکو واجیشه بیکاته وه چونکه نه و نویژه و وتمان واجبه له سهر هه موو موسولمانیک وه که فریا نه کهوت دوا یی پیویسته به ته نها بو خوی بیکات .

پ ٤٣ / نه گهر فریای رکهه تیك کهوت؟

و/ رکهه تی دووه می ته و او ده کات .

پ ٤٤ / نه گهر فریای ته حیات کهوت هه ردوو ره کهه ته که؟

و/ به هه مان شیوه حوکمی ههینی نییه که بلین هه لسیته وه چوار رکهه ت بکات چونکه له نه سلدا که نویژی جهژن فهرز بوو به دوو رکهه ت فهرز بووه .

پ ٤٥ / نه گهر که سيک نه خوش بوو له ماله وه نه ییتوانی بیته نه و هیش پیویسته له ماله وه بو خوی نه نجامی بدات؟

و/ له ماله وه نه نجامی نه دات ان شاء الله .

پ ٤٦ / نایا له پاش نویژی جهژن وه کو نویژی فهرزه کان دروسته نه و زیکرانه ی که و سوننه ته له پاش نویژه فهرزه کان بخویندریت له پاش نویژی جهژنیش به هه مان شیوه ده خویندریت یا خود تاییه ته به نویژه فهرزه کانه وه؟

و/ بیگومان تاییه ته به نویژی فهرزه وه وه ههر که سی نه و زیکرانه ی که و له پاش نویژه فهرزه کانه وه ههیه له پاش نویژه سوننه ته کانه وه یان له دوا ی نویژی جهژن بیکات کاریکی باشی نه کردوو، چونکه له خویه وه شتیکی کردوو که نه مری پیغه مبهری خوی ﷺ له سهر نییه وه بهرده وام ده مانه وی له سهر سوننه ت برۆین نه که له خو مانه وه شت دابین نه گهر زکریکی خواش بی نه گهر عیاده تیکیش بی له خو مانه وه ناتوانین بیکهین چونکه دین بینایه که ی له سهر ته و قیغه له سهر ده لیل نه که له سهر استحسانات و پیاشبوونی خو مان، چونکه ئیمامی شافعی (رهزای خوی پهروه ردگاری لی بیته) ده فهرموویته: (من استحسن فقد شرع).

واته: ههر کهسی له دیندا بۆ خۆی بلای من پیم چاکه و من به باشی دهزانم به لگهشی له سههر نه بیته ئه وه شهریعهتی داناوه و شهریعتیش حهقی خوای گهورهیه نهك حهقی ئیمه بیته کهواته کاریکی خراپه.

پ ٤٧/ ئایا ئیمام کهی دهست به خویندنه وهی ووتاری جهژن دهکات ؟

و/ بیگومان نوێژی جهژن و ووتاره کهشی له چهند روانگهیه که وه جیاوازن له نوێژی ههینی و ووتاره کهی، له روانگهی ئه وه وه کاتی ووتاری جهژن له گهڵ ووتاری ههینی کاته که یان جیاوازه، له ههینی دا ووتار دهخوینرێته وه پاشان نوێژ ده کریت، به لām له جهژندا نوێژ ده کریت پاشان ووتار دهخوینرێته وه، له ههینی دا ووتاری ههینی واجبه موسولمان تیايدا ئاماده بیته، به لām له جهژندا واجبه نیه موسولمان ئاماده بیته به ئارهزووی خۆیهتی ههر که سیك حهز بکات دابنیشیت بۆ ووتاری جهژن ههر که سیکیش حهز بکات بروت، کهواته نوێژی جهژن ده کریت پاشان ووتار دهست پێ دهکات وه ئه گهر پاشو پيش بکریت بیگومان ئه وه بیدعهیه و محاله فیه و گۆرینی سوننهت و شهریعهتی پیغه مبهری خوايه ﷺ وه کو (أبی سعید الخدری) (رهزای خوای پهروهردگاری لی بیته) بۆمان ده گیرێته وه ده فهرموویته: له سههردهمی پیغه مبهری خوا ﷺ وه له سههردهمی ابوبکرو عمردا که چهند جار نوێژی جهژنم له گهلیان کردوه نوێژیان ده کرد پاشان ووتار دهستی پێ ده کرد (قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: فَلَمْ يَزَلِ النَّاسُ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى خَرَجْتُ مَعَ مَرْوَانَ - وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ) ^(١٦) ده فهرموویته بهردهوام موسولمانان له سههر ئه وه بوون نوێژ ده کرا ئه جگه ووتار بوو تا سههردهمی مهروان که ئه میری شاری مه دینه بوو، ده فهرموویته له گهڵ مهروان چووم بۆ نوێژ که گهیشینه (مصلی) بینیم مینه ریك داناوه که سوننهتیش وایه نوێژی جهژن و ووتاری جهژن له سههر مینه ره نه بیته ووتاره که له سههر زهوی بیته نهك له سههر مینه ره بیته ده فهرموویته سهیرم کرد مینه ریك داناوه و تهرخان کراوه که گهیشینه ئه وی یه کسه مهروان دهستی کرد به سههر که وتنی مینه ره که بۆ ووتار خویندن ده فهرموویته منیش جله کهیم گرت و رامکیشا و وتم نهرویت خۆی لی پچرکاندم و ههر رویشته سه ره وه فهرمووی ئه و کاته رویشته که ئه وهی تۆ ده لی بیته وتی منیش و وتم (غَيْرْتُمْ وَالله) وَالله سوننه ته که تان گۆری ئه وهی من دهیزانم وَالله ئه وه خیره سوننه ته که ی پیغه مبهری خوا ﷺ خیر له وه دا نیه که تۆ ده یکهی،

(١٦) رواه البخاري (٩٥٦)، ومسلم (٨٨٩).

فەرمووی جارێک خەڵک باش بوو دادەنیششت بۆ خوتبەیی جەژن بەلام ئەمڕۆ خەڵک بۆ خوتبەیی ئێمە دانانیشت ناچار بۆ ئەوەی خەڵکەکان ناچار بکەین بۆ گۆنەگرتنی ووتارەکانمان ووتارمان خستووەتە پێش نوێژ بۆ ئەوەی خەڵکەکان دانیشت لەبەر چاوەڕوان کردنیان بۆ نوێژەکان گۆی لە ووتارەکان بگرن بە ھەر حال (أبي سعيد الخدري) (پەزای خۆی پەروردگاری لێ بیست) ئینکاری لێ کرد وە بەو کارەشی رازی نەبوو وە کاریکی بێ شەری و بیدەش بوو وە ئەو عوزرەش کە مەروان ھێناوە عوزریکی شەری نە ئەم عوزرە ھەمان عوزرە کە زۆربەیی کەسانیکی موبتەدیع یان حیزبی لەسەردەمی ئێمەدا دەبێتەو، تەماشای دەکەین زۆر شت دەکەن دەلێن خەڵکەکان گۆراوەو ئێمانی لاوازە ناچار ئێمە بەو ھەسێلە دەتوانین وایان لێ بکەین ھەسێلەکش کە بیدەییە لە رێگای سوننەتەو ناتوانن خەڵکانێک بێنە سەر رێگا ناچار پەنا بۆ بیدە دەبەن بۆ ئەوەی بە ھۆی ئەو بیدەییەو خەڵکی رابکێشن، بۆ نمونە ئاھەنگی مەولود نەبەو بکریت، ئاھەنگ بۆ ئەو بکریت کە بیدەییە بۆ ئەوەی خەڵک کۆ بکەینەو ھەموو موحازەرەو ئامۆژگاریان بکەین زۆر شتی تری بێ شەری دەلێن مەبەستمان ئەوەیە لەو رێگایەو نەبیست خەڵک کۆنابێتەو، وە ئێمە ئەوێان پێ دەلێن کە (أبي سعيد الخدري) (پەزای خۆی پەروردگاری لێ بیست) پێی ووتن (غَيْرُكُمْ اللَّهُ) دەلێن گۆریتان دینە کەتان گۆری دین ئاوا نە دین سوننەتە نە بیدە بیست، وە کو ابن مسعود (پەزای خۆی پەروردگاری لێ بیست) دەفەرمووت:

(اِقْتِصَادٌ فِي سُنَّةٍ خَيْرٌ مِنْ اجْتِهَادٍ فِي بَدْعٍ) (١٧).

واتە: مەوێ لەسەر سوننەت بیست گەر زۆر چالاکیش نەبیست خیرترە لەوەی کە زۆر عبادەت بکات بەلام بەشیوەی بیدەو لەسەر بیدە بکات.

کەواتە لاواز بوونی ئێمانی موسولمانان چارەسەرەکی ئەو نە ئێمە بیدەییەکیان بۆ دابھێنین، چارەسەرەکی ئەو نە ئێمە ھەول بدەین ئێمانی موسولمانان بەرز کەینەو سوننەتیان بۆ جێ بەجێ بکەین و بیاخەینە سەر سوننەت، نمونە تر لەسەر ئەوانە بۆ نمونە لە مزگوتەکان تەماشای دەکەین خەڵک رێک راناوەستیت ئەگەر بیست و خەتێکیان بۆ رانە کێشین خەڵک رێک راناوەستیت ئەو بۆ خەڵک جارێک رادەووستا

لهسهردهمی پیغه مبهری خوا ﷺ لهسهردهمی صهحابه و تابعین بۆ ئهمرۆ رپک راناوهستیت؟ دهلین خه لک ئیمانی لاوازه، ئهی چاره ی ئه وه چیه؟ چونکه ئیمان لاوازن شتیکیان بۆ دابهینین که پیغه مبهر ﷺ نه ی کردوو! یان ئهمریان پی بکهین بگه رپنه وه سهر سونه ته که وه له خوا بترسن و ئیمانیان هه بیته ئهم خه لکه ی که له مزگه وت رپک راناوهستن ئه گهر یه ک نایب عه ریفیکی سهردهمی به عس بیت به داریکه وه ههر هه موویان رپک راده وهستن به یه ک ئهمر، به لام بۆ له به رامبه ر په روه ر دگارد له مالی خوا دا له گه وره ترین عیاده تدا که نوێزه بۆ رپک راناوهستن؟! که واته قه دری نازانیت سودی نازانیت خوی پیوه سه رقائ ناکات، یاخود فی نه کراوه که ئه وه عیاده تیکی مه زنه، رپک راوهستان به شیکه له نوێزه که وه نوێزه که ی پی ته واه ده بیت، به لام خه له له که له وه دایه که فی نه کراوه به و شیویه خو رابینیت ئه وه پیویسته بکریته بویه ته ماشا ده کهین هه ندیک جار که ئیمامیک به گوێره ی سونهت ئاموژگاری خه لک بکات له مزگه وتیک که رانه هاتن پیمان بلیت خه لکینه رپک راوهستن توژیک راوهستن تا خه لک رپک ده خات خه لک سه یری لی دیت هه یه گالته ی پی دیت هه یه پی ناخوشه و توره ده بیت ئهمه چیه چونکه وا رانه هیئراوه، به لام پیغه مبهری خوا ﷺ نوێزی دانه ده به ست تا وه کو ته ماشای ده کرد موسولمانان رپک راوهستان، که واته چاره سه ری دوور که وته وه ی موسولمانان ئه وه نیه بیده یان بۆ دابهینین ئه بیت بیانگه رپینه وه بۆ سهر سونه ته که وه ئاستی ئیمانیان بهرز بکریته وه به محازه ره ی باش إِنَّ شَاءَ اللَّهُ وه به (الترغیب والترهیب) به پشتیوانی خوی گه وره چونکه خیر له بیده دا نیه .

پ ٤٨ / ئایا ئیمام که ووتار ده ست پی ده کات به (الله اکبر) کردن و به ته کبیره ده ست پی ده کات یان ههر وه کو ووتاره کانی تر وایه به (إن الحمد لله) ده ست پی ده کات؟

و/ هیچ به لگه یه کی صه حیح نیه له سهر ئه وه ی که ووتاری جهژن جیاواز بیت له ووتاری هه یینی یان له ووتاره کانی تر له وه دا که به (الله اکبر) ده ست پی بکات، نه خیر ووتار سونهت وایه ههر به خوتبه ی حاجه ده ست پی بکات به (إن الحمد لله) ده ست پی بکات.

پ ٤٩ / ووتاری جهژن چه ند ووتاره وه کو هه یینی دوو ووتاره یاخود ته نها ووتاریکه؟

و/ نه خیر ته نها ووتاریکه له پیغه مبهری خواوه ﷺ نه هاتوو زیاتر له ووتاریکی داییت.

پ ۵۰ / پیروزیایی کردن به بۆنه‌ی جه‌ژنه‌وه ئایا شیوازیکی تاییه‌تی هه‌یه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ یا خود
صه‌حابه له جه‌ژنه‌کاندا به یه‌کتریان وتییت؟

و/ له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هیچ شتیکی وا نه‌هاتوو، به‌لام له صه‌حابه‌وه (ره‌زای خویان لییت) هاتوو که ده‌گه‌شتن به یه‌که له جه‌ژندا ده‌یانفهرموو: (تقبل الله منا ومنکم) خوی گه‌روه عیاده‌ت و په‌رستو چاکه له ئیمه‌و ئیوه‌ش قه‌بول بکات، ئەم نوێره له ئیمه‌و ئیوه‌ش قه‌بول بکات ئەمه هاتوو، یان (اعاده الله علينا وعليکم) خوی گه‌وره ئەم جه‌ژنه به‌سه‌ر ئیمه‌و ئیوه‌شدا بگه‌رپیتته‌وه، ئەم جو‌ره ووشانه هاتوو، به‌لام نه‌که تهنه‌ها جه‌ژنتان پیروزو به‌س، ته‌ماشه ده‌که‌ین پیروزیایی کردنی صه‌حابه دوعا بووه (تقبل الله منا ومنکم) خوی گه‌روه عیاده‌ت له ئیمه‌و ئیوه‌ش قه‌بول بکات، واته جه‌ژنیان هه‌ر عیاده‌ت بووه و پیروزیاییان هه‌ر عیاده‌ت بووه، نه‌که وه‌کو ئیمه نه جه‌ژنه‌که‌مان عیاده‌ته نه پیروزیاییه‌که‌مان عیاده‌ته، که ده‌گه‌ینه یه‌کت به‌یانیت باش له‌جیاتی (السلام علیکم) که عیاده‌ته‌و دوعایه‌و ده‌خیری بۆ ده‌نوسریت ئەو که‌سه‌ی که سه‌لام ده‌کات، وه‌ئه‌وه‌شی که وه‌لام ده‌داته‌وه ده‌خیری بۆ ده‌نوسریت، له‌جیاتی ئەوه به‌یانیت باش یان ئەم کاته‌ت باش، ئەوه باش ناییت به‌راستی حالێ مرو‌ژ کاتی‌ک که خوا باشی نه‌کات تهنه‌ها به‌قه‌سه‌ی من و تو باش ناییت، که‌واته باشتر وایه مرو‌ژ په‌یوه‌ست بیت به‌م سه‌لام کردن و پیروزیایی کردنه شه‌رعیانه‌وه که له قورئان و فهرمووده‌دا هاتوو، یان صه‌حابه (ره‌زای خوی په‌روه‌ردگاریان لی ییت) له‌سه‌ری بوون .

پ ۵۱ / له‌ دوا‌ی ووتنی (تقبل الله منا ومنکم) دروسته به هه‌ر شیوازیکی تر پیروزیایی له‌یه‌کتربکه‌ن؟
و/ إِنْ شَاءَ اللَّهُ دروسته.

پ ۵۲ / ئەه‌ی له‌ناو خه‌لکیشدا باوه‌وه‌که (کل عام وأنتم بخیر)؟

و/ ئەگه‌ر نه‌ت تییدا دوعا بیت مه‌به‌ست تییدا دوعا بیت واته هه‌موو سالیکی ئیوه هه‌ر به‌خو‌شی بژین وه به‌خیر بگه‌رپیتته‌وه به‌سه‌رتاندا وه‌کو دوعا بیت دروسته إِنْ شَاءَ اللَّهُ به‌لام چه‌ند ووشه‌یه‌که‌ فیر بین و دووباره‌ی بکه‌ینه‌وه مه‌به‌ستمان دوعا نه‌بیت خیری پۆه نیه .

پ ۵۳/ به بۆنه‌ی جهژنه‌وه زۆر کهس له جیاتی سوپاسکردنی خوای گه‌وره‌و دوعاکردن و عیباده‌ت کردن له جهژنه‌کاندا زۆر خراپه و تاوان نه‌ نجام دده‌ن به‌بۆنه‌ی هاتنی جهژنه‌وه هه‌ندیک له‌و خراپه‌کاری و بیدعه‌و تاوانانه‌مان بۆ باس بکه‌ن تاوه‌کو موسوڵمانان خویانی لی‌ بپاریزن به‌ پشتیوانی خوای گه‌وره‌.

و/ به‌راستی جیگای داخه کاتیک که خوای گه‌وره نيعمه‌تیکي پي به‌خشین پيويسته شوکری خوا بکه‌ین نه‌ک کوفرانه‌ی نيعمه‌تی خوا بکه‌ین، پيويسته سوپاسی خوا بکه‌ین چونکه زانایان ده‌فه‌رموون: شوکری خواو سوپاسکردنی خوا دوو خاصیه‌تی تيايه: يه‌که‌میان پيی ده‌ووتریت: (الحافظ)، دووه‌میشیان پيی ده‌ووتریت: (الجالب)، (الحافظ) واتا پارێزه‌ر، (الجالب) واتا هینه‌ر، واتا (الحافظ و الجالب) شوکر بۆ (الحافظ یشه‌و الجالب یشه‌و) (الحافظ) واتا شوکر نه‌و نيعمه‌ته‌ی که ئیستا تيايدای که شوکری خوا بکه‌یت بۆت (حفظ) ده‌کات و ده‌پاریزیت که شوکری خوا بکه‌یت خوای گه‌وره نه‌و نيعمه‌ته‌ت لی‌ ناسینته‌وه‌و بۆت ده‌پاریزیت، دووه‌میشیان: (لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ) نه‌گه‌ر شوکری خوا بکه‌ن خوای گه‌وره نيعمه‌ته‌که‌تان بۆ زیادیش ده‌کات واتا (الجالب) یشه‌و جه‌لبی چی ده‌کات نيعمه‌تی تریشت بۆ دینیت خوای گه‌وره نيعمه‌تی تریشت به‌سه‌ردا ده‌رژنیت، که‌واته‌ مروژ کاتیک که خوای گه‌وره نيعمه‌تی به‌سه‌ردا رشت ره‌مه‌زان تيايدا به‌رۆژوو بوو شه‌و نوێزی تيا‌دا کرد، دوعای کرد، خیر و خیراتی تیدا کرد، قورئانی تيا‌دا خوینده‌وه، گه‌یشه‌ جه‌ژن به‌ عیباده‌ت و به‌ ئیستقامه‌ت حه‌قی خو‌یه‌تی که به‌رده‌وام بیت و شوکری خوا تيا‌دا بکات، نه‌ک له‌ رۆژی جه‌ژندا هه‌موو نه‌و چاکانه‌ی کردویه‌تی هه‌لی بوه‌شینته‌وه‌و بگه‌رپته‌وه‌و بۆ خراپه‌کاری و تاوانکاری وه‌ زۆر تاوان و بی‌ شه‌رعی هه‌یه که ده‌بینین له‌ رۆژی جه‌ژن دا ده‌کریت، بۆ نمونه: يه‌کیک له‌و بی‌ شه‌رعیانه‌ی که ده‌کریت له‌ رۆژانی جه‌ژندا ریش تاشینه که هه‌ر چوار مه‌زه‌به‌ که نه‌ک به‌ فه‌توای من هه‌ر چوار مه‌زه‌به‌ که که ماموستایانی ئاینی بۆ خویان چاک ده‌زانن که ریش تاشین هه‌رامه‌و نه‌و هه‌موو فه‌رموده‌یه‌ی له‌سه‌ره پيغه‌مبه‌ری خوا ﷺ که فه‌رمویه‌تی: (وَأَعْفُوا اللَّحَى) وه‌ (أَطْلِقِ اللَّحِيَةَ) وه‌ (وَقِرُّوا اللَّحَى) ریشه‌که‌تان به‌ره‌لاکه‌ن و بیهێلنه‌وه‌و وازی لی‌ بینن، بۆ پیاو خوای گه‌وره ریشی داناوه وه‌ پيغه‌مبه‌ره‌ که‌شی ﷺ فه‌رمانی کردوه به‌ره‌لا‌ی بکه‌ین، وه‌ ریش سونه‌تیکي پيغه‌مبه‌ره‌و نيشانه‌ی پیاوه‌تی مروژه نه‌ک نيشانه‌ی حیزبايه‌تی بیت، یان نيشانه‌ی تیرۆرستی و تونده‌ویه‌تی بیت، کی‌ ریشی درێژتر بیت نه‌وه دياره تونده‌وتره دياره

تیرۆرسته دیاره شتیکی له بن سه ره دیاره حیزیه، نه خیر (الحمد لله) زۆربهی ئه و موسولمانانهی که ریشیان ههیه و ریشیان بهرده ده نه وه دوورن له دیاریدهی حیزبایه تی، دوورن له دیاریدهی توند رهویه تی و زیده رهوی له به کافردانان و تیرۆریستی و فیکرهی خراپ و ئاژاوه گیر (الحمد لله) له سه ره سونه تی پیغه مبه ری خوان ﷺ وه با بیشزانین ریش هیشتنه وه ته نها ئه رکی موسولمانانی ئاینی نه، ئه رکی که سیك نه که مولته زیمی ته واو بیته به دینه وه، به لکو هه موو پیاویکی موسولمان واجبه له سه ری ریشی هه بیته، جا ئایا ماموستای ئاینی بیته یان موزه فیک بیته له دائیره یه ک یان کریکاریکی ناو بازار بیته یان له دائیره ی ته ندروستی بیته یان له هه ره شوئییک بیته پیوسته ریشی هه بیته، چونکه پیاوه و خوی گه وه وای دروست کردوه، وه (الحمد لله) بریاریکی ده ستوری وولاتی عیراقیش و وولاتی هه ری می خو شمان له سه ره ئه وه نه که ریش هیشتنه وه حه رام بیته یان قه دهغه کرابیته و مه منوع بیته، وه بگه ره له به ریتانیاو له ئه مریکا و له و وولاتانه ش قه دهغه نه، که واته به راستی حه یفه بو پیاوان که ریش نه هیلنه وه وه جوانی پیاو به وهیه وهک عائیشه (ره زای خوی لی بیته) ده یفه رموو: (والذي زين الرجال باللحي) سویند به و خوییهی که پیاوانی جوان کردووه و رازاندونیه وه به ریش، با هه مووی ریشی هه بیته سونه تی پیغه مبه ری خوییه ﷺ واجیشه وه کو ووتمان حه رامه تاشینی وه شیعاری حیزبایه تیش نه، به لکو نیشانه ی سونه تی پیغه مبه ری خوییه ﷺ نیشانه ی پیاوه تی مرو فه که خوا پیاوی و دروست کردووه والله اعلم ئه وه یه کیکه له تاوان و خراپه کاری و مونکه ره کان که وا ده زانن جوانی رۆژی جه ژن به ریش تاشین ده بیته .

پ ٥٤ / هەندیک ئە پیاوان و ئافرەتان هەر بە بۆنە جەژنەوه ئەکاتی جەژن و پیرۆزیایی کردن ئەیهکتری پیاوان و ئافرەتانی نامەحرەم تەوقە ئەگەل یەکتەدا دەکەن ئەمانیش ئە خۆیانەوه نیه بەئکو کەسانیک هەن کە بەناو دینهوه فەتوایان داوه کەوا دروستە ژن و پیاو بەیهکەوه تەوقە بکات حوکمی ئەو تەوقە کردنە ئە شەرعدا چیه؟

و/ گوناھیکی گەرەیه بە بەلگە فەرموودە ی پەغەمبەری خوا ﷺ کە لە فەرموودەیهکی صەحیحدا فەرمووی:

(لَا يُطْعَن فِي رَأْسِ أَحَدِكُمْ بِمَخِيطٍ مِنْ حَدِيدٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمَسَّ امْرَأَةً لَا تَحِلُّ لَهُ) (١٨).

واتە: ئەگەر بێت و بە دەرزى ئاسن تەقەل و درومان لەسەری یەکیکتان بدریت بەبێ بەنج چەند ناپەرەحت و ئازار و خراپە ئەو خیرترە بۆی لەوێ کە دەستی بەر دەستی ئافرەتیک بکەویت کە بۆی حەلال نیه دەستی بەر دەستی بکەویت.

کەواتە تەوقە کردن لەگەل ئافرەت کە مەحرەمی یەکتەر نەبن حەرامە و مەرۆڤ ناییت خۆی توشی گوناھ بکات و تەوقە لەگەل ئافرەتی بێگانه بکات، چونکە دروست نیه و بگرە تیکەلاویش دروست نیه کە رۆژانی جەژن تەماشای دەکەین پیاوان و کوران و کچان تیکەل دەبن لە زۆر شوێن و لە زۆر مال، یاخود رازاندنەوهی ئافرەتان بۆ دەرەوه بێگومان کاریکی بێ شەرعیە، بەلام کە ئافرەت خۆی دەرەزینیتەوه بۆ پیاوی خۆی بەلێ یان لەناو مەحرەمەکانی خۆی بەلێ قەیناکە، بەلام خۆی بۆ کورانی خەلک و خۆی بۆ دەرەوه برارینیتەوه بۆ ئەوێ کە پیاوانی خەلکی پێ کەمەن کیش بکات و توشی فیتنەیان بکات و دلایان نەخۆش بکات، وە خۆشی توشی بە هیلاک بردن بکات کاریکی خراپە و بێ شەرعیە، بەراستی کەسێک کە لە مانای رۆژوو و رەمەزان گەشتی ناییت ئەو کارە بکات.

(١٨) رواه الطبراني في " الكبير " (٤٨٦) ، والحديث : قال الألباني عنه في " صحيح الجامع " (٥٠٤٥) : صحيح .

پ ٥٥ / زۆر کەس ئە بەیانیانی رۆژانی جەژندا بە تاییەتی ئافەرتان ئە جیاتی ئەوەی کەوا نوێژی جەژن ئە نجام بدەن دەکەونە رێ بەرەو گۆرستانەکان و رۆژانی جەژن تاییەت دەکەن بە سەردانی گۆرستانەکان و مردوووەکانەو وە رۆژی جەژن کە دروشمیکی گەورە موسوڵمانانە دەیکەن بەرۆژیکی غەم و خەفەت و پەژارە وە مائەوەیان بە جی دێلن، وە کە دەیشگەرینەو بە گریانەو یاخود بە غەم و پەژارەو بە خەفەت و دل تەنگیەو دەگەرینەو حوکمی ئەم سەردانی کردنە ئە جەژندا چیه؟

و/ لە دوو روانگەو بێ شەریعە، روانگە یە کە میان تاییەت کردنی رۆژانی جەژن بە سەردان کردنی مردوو ئەو بیدعە یە کە لە دیندا نیە، دوو میشیان هەلگێرانەو خۆشی رۆژی جەژن بە ناخۆشی و غەم و پەژارەو گریان ئەو ديسان بێ شەریعە کی ترە خۆی پەرەردگار دایناو رۆژی جەژن رۆژی خۆشی و دلشادی و دلگەشی موسوڵمانان بێت، دوعا بۆ مردووەکانمان بکەین بەلام لەم رۆژەدا بڵێن با بچین سەردانی مردومان بکەین لەم رۆژەدا لەناو خۆماندا ديسان تەعزیە کە دابنێنەو غەمە کە دووبارە بکەینەو کاریکی بێ شەریعە، چونکە ئەم رۆژە رۆژی ئەو نیە پێویستە موسوڵمانان لەو بە ئاگا بن و خۆیان دوورخەنەو لەو **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** وە ئامۆژگاری یە کتریش بکەن ئەو کارە نە کەن رۆژیکی تر با سەردانی مردوو بکات وە دوعای خیر بۆ مردووە کە بکات لە رۆژی جەژن و جگە لە جەژنیش ئەو بە شەرەو خیرترە بۆ مردووە کەشیان .

پ ٥٦ / دابونەریتیکی تری بێ شەریعی ئە جەژناندا ئەوە یە کە کەسیک پێش چەند مانگیکیش یەکیکی ئێ مردبێت ئە جەژندا ئەو پرسە یە دووبارە دەکریتەو تازە دەکریتەو وە جاری وا هە یە ئە بەر دەرگایە بە قە ئە بەلەغی خزم و کەس و کاری کۆ دەبێتەو خەلکی بە ناوی پرسەو دووبارە سەردانیان دەکات بە بێ ئەوەی جەژنە پیرۆزە بکات بە ئێکو جاری وا هە یە خەلکی وا هە یە فاتیحەش داندات کە چەند مانگە ئەو کەسە مردووە، تازە کردنەو ئەم پرسە یە حوکمی چیه ئە شەرعدا؟

و/ ئەم پرسە یە تازە بکریتەو کاریکی بێ شەریعی و بیدعە یە شتی کە بەلگە ی لە سەر نیە و گوناھە، وە وتە فاتیحەشی بۆ دادەداتەو ئەسلەن فاتیحە دادان بۆ مردوو هەر دروست نیە، چونکە پێغمبەری خوا ﷺ دینیکی کاملاً تەواوی بۆ بە جی هیشتوین و هیچیشی لەبیر نەچۆتەو وە لەو دینە کاملاً تەواوی خۆیدا فیری نە کردوین کە کەسیکمان مرد فاتیحە ی بۆ دابەدەین، یان کە چوینە سەر قەبران فاتیحە ی بۆ دابەدەین

ئەو ئەسل و ئەساسی نیه و بەلگەى قورئان و فەرموودەى لەسەر نیه، بەلکو بەلگە لەسەر ئەو یە کە مرۆڤ چوو سەر قەبران دوعایان بۆ بکات و بلیت: سەلامى خواتان لى بیت ئەى ئەهلى ئیماندارانى قەبرسان ئیو لە پێش ئیمە رویشتن ئیمەش بە ئیو دەگەین خوا لە ئیمە و ئیو ش خوش بی، خوی گەورە ئیمە و ئیو ش عەفو بکات، پیغمبەرى خوا ﷺ ئەم دوعایەى کردووە ئەک فاتیحهى دادایت، ئەو جا کەسانیک بین لە لایەنیکى ترەو مونا قەشە بکەن ئایا قورئان بۆ مردوو دەچیت یان ناچیت؟ ئیمە باس لەو ناکەین بۆ نمونە وایش دابین کە بیشچیت ئیمە ئەو پرسیارە دەکەین ئایا پیغمبەرى خوا ﷺ کردو یەتی؟ کە نەیکرد بیت نایکەین چونکە ئیمە لە پیغمبەرى خوا ﷺ موسولمان تر نین و نامانەو بیت پیشی بکەوین بە هیچ شیو یەک، دەمانەو بیت لە دواى برۆین خوی گەورە دەفەر موو بیت:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ﴿آل عمران: ۳۱﴾. واته: ئەى موحەممەد ﷺ پێیان بلی ئەگەر خواتان خوش دەو بیت شوینم بکەون ئەو خوی گەورەش ئیو ش خوش دەو بیت و لە تاوانە کانتان خوش دەبیت، نەى فەرموو پیشم بکەون ئەگەر شتیک نەمکرد بیت بیکەن، ئیمە ئەو پرسیارە دەکەین هەر کەسیک کە فاتیحه دادەداو دەل بیت دروستە پرسیارى لى دەکەین ئایا پیغمبەرى خوا ﷺ فاتیحهى بۆ تەعزیە خویندووە؟ ئایا فاتیحهى لە قەبرساندا خویندووە؟ ئەگەر راست دەکەیت و دەل بیت دروستە یەک فەرموودەى صەحیحمان بۆ بیئەو؟ بیگومان پى نیه کە پیت نیه و پیغمبەر ﷺ نەیکردووە کە نەیکرد بیت نایکەین، وەخولەفای راشدین بە هەمان شیو نە ئیمامى (شافعی نە ئەحمەد نە ابو حنیفە نە مالیک) کەسیان نەیان کردووە کە کەسیان نەیان کرد بیت ئیمەش نایکەین، لە خۆمانەو شتیک ناکەین کە پیغمبەرى خوا ﷺ نەیکرد بیت.

پ ۵۷ / حوکمی زیندوکردنه وهی شهوی جهژن وه تاییه تکردنی به عیبادهت به که سانیك که باوهریان وایه کهوا ئهم شهوه زیندوو بکریتهوهو ئاوه دان بکریتهوه به عیبادهت خپرو ئه جرو پاداشتیکی زوری ههیه نایا ئهمه له شهر عدا هیچی له سهر هاتوو؟

و/ پشتیان بهستوه به قهولیک که دهیده نه پال پیغمبهری خوا ﷺ که ههر که سیك دوو شهوی دوو جهژنه که زیندوو بکاتهوه به عیبادهت و شهونویژ ئهوا دلی نامریت له رۆژیکدا که دلّه کانی تبادا دهرن، ئهو فهرمودهیه فهرمودهیه کی (موضوع) ههلبهستراوه درویه به دهم پیغمبهری خواوه ﷺ وه هیچ بهلگهیه کیشی له سهر نیه که پیغمبهری خوا ﷺ شهونویژی کرد بیت واتا ههلبهستی ئهم شهوهی زیندوو کردبیتهوه به عیبادهت وه کو چۆن شهوانی رهمهزانی زیندوو کردوتهوه، قهینا بهلام که مروفا عادهتی خوئی وابووبیت که شهوانه ویتزی کردوو به شهوی جهژنیش بیکات، بهلام ئهم شهوه تاییهت بکهی به عیبادهت کردنیکی زیادهوه ئهوه بیدعهیه کهو گومراییه نهک هیدایهت بیت .

پ ۵۸ / که سانیك له جهژندا زور زیاده مهسرهفی دهکهن وه ئیسراف دهکهن و زیاده رهوی دهکهن له مهسرهف کردن دا به پیچهوانه شهوه که سانیك له جهژنه کانیشدا که ههرچهنده ههبوونن دهستیان گرتوتهوه وه خزمهتی مال و مندائی خویان ناکهن ناموژگاریت بو ههر دوو لایه نه که چیه ؟

و/ ئهوانه ی که زیده رهوی دهکهن و ئیسراف دهکهن له خوارندا بیت له خواردنه وه دا بیت ئهوانه براو شوینکه وتهی شهیتانه کانن وه کو خوای گهوره فهرموده تی:

﴿إِنَّ الْمُبْدِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ﴾ [الإسراء: ۲۷].

ههروه ها خوای پهروهر دگار نهی کردوو به ئیسراف که دهفهرمیت:

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ [الأعراف: ۳۱].

واته: بخۆن و بخۆنهوه بهلام زیده رهوی مهکهن چونکه خوای گهوره ئهوانه ی خوش ناویت که زیده رهوی دهکهن.

بخۆو بخۆوه له رۆژی جهژن قهینا که بهلام زیده رهوی کردن و مهسرهفی به زیاده خوای گهوره پیی خوش نیهو نهی کردوو وه پیی ناخوشه مال به زایه دان، وه دیسان لهم شیوهیهش ههندیك له خوشکان له ئافره تانمان

لە ڕەمەزانداندا ئەک لە جەژنیشدا لە ڕەمەزان هەر لە دواى نوێژی نیوەڕۆوە هەیانە هەر لە بەیانیهوه ئەمەر بە پیاوهکەى خۆى دەکات شتى بۆ بکێشێتەوه لە بازار خەریکی خواردن دروست کردن دەبێت تاوێ کو کاتی بەربانگ ڕۆژیکی تەواو نە ئاگای لە قورئان خویندە نە ئاگای لە گۆیگرتن لە قورئانە نە ئاگای لە زیکرکردنە بەلکو بە درێژایی ڕۆژەکەى بەوه خەریک دەکات کە جۆرەها خواردن دروست بکات و اتا بە راستی ئەوه لە مانای ڕەمەزان نەگەشتون وە لەمانای ڕۆژوو گرتیش نەگەشتون کە کاتی خۆى بەوه سەرف بکات گوناھبار دەبێت لەسەرى ئەک خێرى بگاتى والله اعلم .

پ ٥٩/ هەر لە جەژندا زۆر جار دەوڵەمەندەکان ئاگیان لەوه نیه کە خەڵکانیکی زۆر فەقیر و هەژار و نەدار هەن کەوا تەنانەت توانای ئەوهشیان نیه کە خواردنی جەژنیان ئامادە بکەن ئامۆژگاریتان بۆ ئەو دەوڵەمەندانە چیه؟

و/ ئامۆژگاری بۆ خۆم و بۆ ئەوان و بۆ هەموو موسوڵمانێک کە بیر بکاتەوه فەقیر و هەژار هەیه و اتا جەژنیش بۆ ئەوهیه کە موسوڵمانان هەموومان تێکرا دلخۆش بین ئەک تەنها کەسیک و دوو کەسو عائیلهیهک و دوو عائیله، وە دەبێت ئاگامان لە فەقیرەکان هەبێت **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** و ئاورپان لى بدربێتەوه، خواى گەورە زەکات و سەرفتەرى واجب کردوو و بۆ ئەوهى فەقیر و هەژارەکانیش خواردنیان هەبێت، وە زیاتریش لەوه کە مرۆڤ هەول بەدات خێرو صدەقهو چاکەیان لەگەڵ بکات، مالتیک جلی جوانی نیه پۆشاکى نیه پۆشاکیان بۆ بکڕیت **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** سەردانیان بکڕیت کەوا پێویست بکات کە کەسیان نەبێت و فەقیر بن ئەوه بەراستی کارێکی خێره **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** بەلام ئەک مەبەستمان ئەو سەردانیه کە هەر لە نوێژی جەژن دێتەوه جارێ نانی جەژنت نەخواردوو تەماشای دەکەیت خەڵک دەدەن بەسەرى یەکتەدا، وە دەبێت هەرچی مالى گەرەکەیه سەردانی بکڕیت، ئەوه بەراستی هیچ بەلگەیهکی لەسەر نیهو مەشەقەتەو پێویست بەوه ناکات، ئەو هەموو ئەزیهتە وە بەتایبەتیش کە پیاوان دینه نوێژ وە ئافرەتانیش کە دینه نوێژ سوننەت وایە کە لە مزگەوت پیرۆزباییان لە یەکتەر کرد **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** نوێژیان بەیهکەوه کرد ئەوا با کۆتایی بەوه بهیئیریت **إِنْ شَاءَ اللَّهُ**، پاشان تۆ خزمیکت هەیه کەسیکت هەیه بۆ نمونە پێویستە سەردانی بکەیت یان کەسیکی لیقهوماو هەیه کەسیکی خاوەن موسیبهت هەیه سەردانی بکەیت بە هەر حال ئەوه خیرت دەگات، بەلام هەموو مالتیک

سهردانی یه کتر بکه‌ن و چوکلیت له یه کتر وه‌ربگر و شیرنی له‌یه کتر بیه‌خشنه‌وه ئه‌وا به‌راستی کاریکه ماندوو بوون و مه‌شه‌قه‌ته خوی گه‌وره ئه‌و مه‌شه‌قه‌ته‌ی له‌سه‌ر دانه‌ناوین، بویه ئاموژگاریم بۆ موسولمانان ئه‌وه‌یه ئیکتفا به‌وه بکه‌ن **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** پیاوان و ئافره‌تان له مزگه‌وت پیرۆز بایی له یه کتر بکه‌ن و زیاتر له‌وه نا ته‌نها ئه‌گه‌ر خزمانی یه کتر و که‌سانیکی پیویست بیکه‌ن، وه ئاموژگاریشم بۆ موسولمانان ئه‌وه‌یه ئاگیان له نویژی جه‌ماعه‌ت بی‌ت له جه‌ژندا، وه له‌دوای جه‌ژنیش دوی رهمه‌زان به‌گشتی چون له مزگه‌وت له رهمه‌زانان ئاگیان له مزگه‌وت بوو با دوی رهمه‌زانیش مزگه‌وته‌کان چۆل نه‌که‌ن، چونکه‌ مروّفی موسولمان کاتیک خوا خوشی ده‌ویتی که ئه‌گه‌ر عیباده‌تیکی کرد به‌رده‌وام بی‌ت له‌سه‌ری:

(أَحِبِّ الْأَعْمَالَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ) به‌رده‌وامی له‌سه‌ر عیباده‌ت له‌سه‌ر نویژی جه‌ماعه‌ت که واجبه وه مروّقه به‌رده‌وامی مه‌بی‌ت ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ [فصلت: ۳۰].

واته: ئه‌وانه‌ی که ئیمانیان هه‌یه و ته‌قویان هه‌یه و به‌رده‌وامیان هه‌یه فریشته‌کان له‌کاتی گیان کیشاندا داده‌به‌زنه سه‌ریان و پیان ده‌لین مه‌ترسن و خه‌فه‌ت مه‌خۆن و موژده بی‌ت لی‌تان به‌و به‌هه‌شته‌ی که په‌یمان‌تان پیدراوه.

پ ۶۰ / فه‌ژنی شه‌شه‌لان چیه؟ وه حیکمه‌ت له شه‌شه‌لان چیه؟ وه ئایا مه‌رجه ئه‌م شه‌ش رۆژه له دووهم رۆژی جه‌ژنه‌وه ده‌ست پی‌بکات؟

یه‌کیک له دیاریده‌کانی به‌رده‌وامی به‌رۆژوو بوونی شه‌ش رۆژی دوی رهمه‌زانه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌فه‌رمی‌ت: (عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ")^(۱۹).

واته: هه‌ر که‌سیک مانگی رهمه‌زان به‌رۆژوو بی‌ت وه شه‌ش رۆژی شه‌والیش تیايدا به‌رۆژوو بی‌ت ئه‌وه وه‌کو سالی‌ک به‌رۆژوو بی‌ت وایه، بۆ ئه‌وه‌ی که ئیمه به‌رده‌وام بین له‌سه‌ر عیباده‌ت و له مانگی رهمه‌زاندا

(۱۹) أخرجه أحمد (۴۱۷/۵ رقم ۲۳۵۸۰) وعبد بن حميد (ص ۱۰۴ رقم ۲۲۸) ومسلم (۸۲۲/۲ رقم ۱۱۶۴) وأبو داود (۳۲۴/۲ رقم ۲۴۳۳) والترمذی (۱۳۲/۳ رقم ۷۵۹) وقال: حسن صحيح . والنسائي في الكبرى (۱۶۳/۲ رقم ۲۸۶۲) وابن ماجه (۵۴۷/۱ رقم ۱۷۱۶) وابن حبان (۳۹۶/۸ رقم ۳۶۳۴).

خوایه رسته که مان کۆتایی پی نهیهت و بهندهی خوا بین نهک بهندهی رهمه زان بین و له ههموو کاتیکیش له دوای رهمه زانیش ئاگامان له خوا بیته.

ئایا مهرجه ئهم شهش پۆژه له دووهم پۆژی جهژنه وه دهست پی بکات؟

و/ مهرج نیه، وه مهرجیش نیه بهسه ریه که وه بیته، وه گرنگ بهردوام بوونه لهسه ر عیادهت **إِنْ شَاءَ اللَّهُ** وه له ههمووشی گرنگتر بهردهوام روو له خوا بین و خوا بپهرستین وه شوین سوننهتی پیغه مبهری خوا بکهوین **ﷺ**، وه که فهرموویان خواو پیغه مبهری خوا **ﷺ** وایان فهرمووه قورئان و فهرمووده ملکه چی بین و موناقه شه نه کهین، نه لاین باوکمان، باپیرمان، عاده تمان، نه نکمان، داپیره مان، داب و نه ریتمان، مهزه به که مان، نهو شتانه نه کهینه به لگه بو رهت کردنه وهی ئایهت و فهرمووده کانی پیغه مبهری خوا **ﷺ**، چونکه پیغه مبهری خوا **ﷺ** ده فهرموویته: دوو شتم بو به جی هیشتون ههر که سیک دهستیان پیوه بگریته قهت گومرا نابیته ئهوانیش بریتین له (قورئان و سوننهت) جا ئاموژگاریم ئه وهیه دهستیان پیوه بگرین خوی گه وره هیدایه تمان بدات .

مالپه ری به ههشت و وه لامه کان

ba8.org

walamakan.com